

ایران در ادبیات جهان

جلد اول

ادبیات فرانسه

- ۱ -

متن و ترجمه قطعات مربوط با ایران در آثار
شعراى بزرگ فرانسه ، از کرنی تا امروز

با تاریخچه روابط ادبی ایران و فرانسه ، شرح حال شعرا
و معرفی آثار آنها، توضیحات و حواشی مربوط بقطعات

تدوین ، نگارش و ترجمه :

شجاع الدین شفا

چاپ اول - اسفند ماه ۱۳۴۴

ناشر : کتابخانه ابن سینا

ایران در ادبیات جهان

فهرست

مقدمه

صفحه	
۱ مقدمه	چند کلمه درباره این کتاب
۶ مقدمه	نظری بتاریخچه نفوذ ایران در ادب و فرهنگ فرانسه
۱۹ مقدمه	چند تاریخ مهم مربوط به «ایران در ادبیات فرانسه»
۲۵ مقدمه	شرح مختصر احوال شعرائی که آثارشان در این کتاب نقل شده است ایران در آثار شعرائی فرانسه
	گرفنی
۲	سورنا، سردار اشکانی
۲۰	ردگون، شاهزاده خانم اشکانی
۲۴	آرزویلاس
	رثرو
۳۲	خسرو
	لافوتن
۴۴	اماندار نادرست
۴۶	بوالو
	راسین
۴۸	استر
۵۸	مهرداد
۶۰	بایزید
	وئتر
۶۲	گبرها
۶۶	سینها
	فلوریان
۷۲	شاه ایران
۷۲	دو ایرانی

<u>صفحه</u>	
۷۶	آندره شفیه
۷۸	لامارتین
۸۰	مارسلین دبر دوالمور گلپای سمندی
۸۲	ویکتور هوگو
۹۲	آئین مانی سپیدتغر
۱۰۲	سرود سوفوکل در سالامین
۱۰۴	شاه ایران
۱۰۴	فردوسی
۱۱۴ تا ۱۰۶	قطعات منتخب از کتابهای مختلف نظم ویکتور هوگو
	آتوفیل گوتیه
۱۶۶	میناها و حکاکیها لوگنت دولیل
۱۱۸	گلپای اصفهان
۱۲۰	ایوان
۱۲۲	نورمحل فرانسوا گویه
۱۳۲	دوگور آنا تول فرانس
۱۳۶	همای ورلن
۱۴۶	عشق گناه
۱۴۸	ژان لاهور هالری دورنیه
۱۵۰	نیم تخت
۱۵۲	کلاه خود
۱۵۲	دسته گل
۱۵۴	شاهزاده اسیر

قریستان گلنگسور

۱۵۸	نهران
۱۶۰	چهار گل فارس - شهرزاد
۱۶۲	پیشکش - انتخاب هدایا
۱۶۴	کیسهٔ پول - گل پرپر
۱۶۶	شراب - گلدان شامی
۱۶۸	خاطره
۱۷۰	الهام عاشقانه - حافظ
۱۷۲	گل شیراز - مرک لکک

ژروم و ژان تارو

۱۷۴	سبوی خیام
۱۷۶	شاعر و پادشاه
۱۷۸	انجیل از نظر سعدی
۱۸۲	بازرگان و شاه - گور شاعر
۱۸۴	طوطی حکیم
۱۸۶	داستانی باور نکردنی
۱۹۰	گور استر
۱۹۲	حکیم و مغول
۱۹۴	کاخ چهلستون
۱۹۶	ترانهٔ ایرانی - کبوتران اصفهان
۲۰۰	شاهزاده و مرک

گتس دو نو آی

۲۰۴	باغ دلگشا
۲۰۸	یاد گذشته
۲۱۰	تئودور فاک سالامین
۲۲۰	پل فور فصیده‌ای با افتخار فردوسی
۲۲۴	پرنسی بیسکو درسایهٔ عمر خیام

۲۲۶

پیر بنوا
آرمان رفو

۲۲۸

نسیم
لوثی لون

۲۳۰

اکباتان

۲۳۲

کاخ چهلستون

۲۳۴

برج خاموشی

۲۳۶

از تهران تا شعرای یمانی

ژرهن بومون

۲۳۸

غرفه گلها

۲۴۱

توضیحات و حواشی مربوط بصفحات فارسی کتاب

چند کلمه درباره این کتاب

ایران، این سرزمین کهنسال و پست و بلند دیده ما، از دیر باز يك كانون فروزان ذوق و فکر و هنر، و يك منبع بزرگ الهام برای هنرمندان و متفکرین دیگر سرزمینهای جهان بوده است. از قدیمترین آثار ادبی عهد باستان: کتابهای مقدس یهود و هندی و مسیحی گرفته تا با امروز، بزرگترین شعرا، بزرگترین نویسندگان، بزرگترین هنرمندان و متفکرین جهان، بیش یا کم از ادب و هنر و فکر ایرانی الهام گرفته اند.

در جمع پر جلال نوابغ چند هزار ساله هنر و ادب جهان، کمتر نویسنده و شاعر و کمتر متفکر واقعا بزرگی میتوان یافت که با این سرزمین و کنجینه های فکر و ذوق و هنری که بدینا ارمغان داده آشنایی نداشته و بنحوی از آن یاد نکرده باشد. بزرگترین شخصیتهای ادبی دنیای قدیم: هوداس، اشیل، منک؛ بزرگترین شعرا و نویسندگان دنیای جدید: دانته، شکسپیر، گوته، هوگو، ولتر، میلتن، هاینه، نیچه، پوشکین، کرنی، راسین، لافونتین، لامارتین، لرماتوف، بایرن، شلی، امرسون، ادگار پو، کالدرون، کامونس، مونسکیو، روسو، مانسونی، لثوپاردی، آنا تول فرانس، تاگور، ژید و صدها دیگر از نوابغ شعر و ادب در شرق و غرب جهان، همه در آثار جاودانی خود کم و بیش از کشور ایران، از تمدن و فرهنگ ایران، از ذوق و هنر ایران نام برده و آنرا ستوده اند. حتی بسیاری از شاهکارهای ادب و هنر در کشورهای مختلف جهان، اساساً وقف ایران شده. چندین اثر دراماتیک عالی کرنی و راسین و رترو و ولتر در فرانسه، مارلو در انگلستان، گریل پارتس در آریس، متاسنازیو در ایتالیا، اخیلوس در یونان، چندین اثر شاعرانه مثل «لاله رخ» تامس مور و رستم و سهراب ماتیو آرنلد در انگلستان، دیوان شرقی کونه و رستم و سهراب دو کرب و دیوان بودنشتدت در آلمان، «کوروش کیپر» مادموازل دواسکودری و «نامه های ایرانی» مونسکیو و «بسوی امفهان» پیرلونی در فرانسه، نمونه هایی از این شاهکارهای بدیع ذوق و هنر بشری است که همه انعکاسی از فروغ جاودانی ایران در آئینه های مختلف است. بقول حافظ ما:

این همه عکس می و نقش نگارین که نمود

يك فروغ رخ ساهی است که در جام افتاد

تاریخ گذشته ایران و آئین و فلسفه مذهبی ایران باستان، دوسر چشمه بزرگ الهام شعرا و نویسندگان و نقاشان و مجسمه سازانی است که آثار ادبی و هنری برجسته ای درباره این کشور پدید آورده اند. ولی بزرگترین این منابع الهام، چهار شخصیت جاودانی تاریخ ایران: فردوسی و خیام و سهروردی و حافظند. کسی که آثار نویسندگان و شعرا بزرگ خارجی را در دو سه قرن اخیر ورق بزند، از تکرار بی پای اسامی

حافظ و سعدی و فردوسی و خیام، و توجه بدرجه تجلیلی که دنیا از این لیمه خدایان ما کرده، بتعجب درمیآید. برای خود من، درطول مطالعات گذشته، مخصوصاً مطالعات چندساله ام برای فراهم آوردن این مجموعه، هیچ چیز مطبوعه آن نبود است که درحین ورق زدن مجموعه شعری از کشوری دورافتاده مثلاً پرو یا ونزوئلا یا شیلی یا پرتغال، که شاید مردم آن جز نامی ساده از ایران نشنیده و شاید يك نفر ایرانی نیز در تمام عمر خود ندیده باشند، با اثری از يك شاعر یا نویسنده بزرگ آن کشورها برخورد کنم که درباره سعدی و حافظ و خیام سروده شده است. بزرگترین شاعره امریکای جنوبی، گابریلا میسترال، و قتیکه میخواهد کمال زیبایی را توصیف کند، آرا به رباعی خیام تشبیه میکند. از نویسنده معروف پرو، گارسیا کالدرون، غالباً يك قطعه شعر بعنوان شاهکاری از نظم امریکای لاتین نقل میشود، که «عمر خیام» نام دارد. يك قطعه کوتاه شاعره نامی فرانسه، مارسلین دبردوآلور را از حیث ارزش با همه آثار دیگر او برابر نهاده اند، و آن قطعه ایست که به «گلنهای سعدی» موسومست.

«ژید» نویسنده بزرگ فرانسوی، و قتیکه میخواهد حال منتهای جلد به اشتیاق خویش را تشریح کند، میگوید: «مثل این بود که خود را در محفل حافظ مییافتم». امرسن، بزرگترین شاعر امریکائی، درجائی میگوید: «جهانگیران و نامجویان با همه بزرگی خود میگذرند و فراموش میشوند، و فقط نغمه آسمانی حافظ و شکسپیر است که با گذشت زمان بلندتر و آسمانی تر میشود». بایرن از جمالی به «زیبایی شعر حافظ» گفتگو میکند. نیچه حافظ را «سیرغ آسمان نبوغ انسانی» لقب میدهد. هاینه شاهنامه فردوسی را «تقاشی زنده و با عظمتی که با اشعه خدای و آسمانی مهر مقدس ایران روشن شده است» وصف میکند. سنت پترو فردوسی را «کلاسیک بزرگ عالم بشریت» مینامد و رنان شاهنامه را «سند جاودانی نبوغ خلافة ازاد آریایی» لقب میدهد.

شاید لزومی نداشته باشد که از گوته، بزرگترین شاعر و نابغه ادب آلمان، و «دیوان شرقی» او در اینجا ذکر بیجا آید، زیرا این عالیترین اثر ادبی مربوط بایران در ادبیات جهان، بیش از آن در ایران و دنیا شهرت دارد که احتیاج به معرفی داشته باشد. گوته در این شاهکار بدیع ذوق و ادب، مقام حافظ شیراز را آنقدر بالا نهاده، که غالباً میگویند: «در هیچ دوره ای، هیچ شاعری بدین بزرگی، با این حقاقت سر تعظیم در آستان شاعری دیگر فرود نیاورده است».

ژرژنت ومانی، کوروش و داریوش، فردوسی و خیام و سعدی و حافظ، اینها بزرگترین نامهای ایرانی در ادبیات جهانند، که حتماً باید دو کلمه شیراز و اصفهان را نیز بدانها افزود. هر يك از این کلمات، در عالم ادب و هنر و فکر جهان، با یکدیگر روح و معنی همراه است، بدین جهت است که طنین آنها، با گذشت چندین قرن، هنوز همچنان از چهار گوشه جهان بگوش میرسد.

فکرندوین مجموعه ای از بهترین اشعار و نوشته های مربوط بایران در آثار شعرا و نویسندگان بزرگ جهان، نخستین بار بعد از ترجمه «دیوان شرقی» گوته برای من پیدا شد. بدیهی است «دیوان شرقی» گوته عالیترین اثر ادب جهانی در باره

ایران است ، ولی بنیر از گوتته بسیار نوابغ بزرگ ادب و هنر جهان هستند که در قرون و ادوار مختلف ، در کشورهای مختلف ، بزبانهای مختلف ، و با طرز فکرهای مختلف ، از ایران و مفاخر آن سخن گفته اند ، و بسیار از آثار این نوابغ هستند که جزو شاهکارهای مسلم ادب محسوب شده اند .

برای چه ، مجموعه ای از همه این اشعار و نوشته ها یا لااقل از آن قسمتی از آنها که جمع آوری آن مقدور است فراهم نشود تا بدین ترتیب يك «دیوان شرقی» خیلی کاملتر و وسیعتر بوجود آید که بجای يك شاعر و نویسنده بزرگ ، جمعی چند صد نفری از شعرا و نویسندگان بزرگ جهان ، بطور غیر مستقیم ، در پدید آوردن آن شرکت کرده باشند ؟

این کار کاری دشوار بود ، ولی همانقدر که دشوار بود ، مطبوع نیز بود . بدین جهت اینجانب طلی سایر کارهای ادبی خود تدوین چنین مجموعه ای را هدف اساسی خویش قرار دادم ، و امروز خوشوقتم که از محصول چند سال کار ، مجموعه ای بوجود آمده است که با اینکه هنوز در دست تکمیل است و نقص بسیار دارد ، هم اکنون شامل آثار چند صد تن از شعرا و نویسندگان مختلف غرب و شرق است و امیدوارم تا موقع انتشار جلد های دیگر این کتاب ، این مجموعه بسیار کاملتر و مفصلتر شده باشد .

* * *

کتابی که اکنون بنظر شما میرسد ، نخستین قسمت از دوره ایست بنام «ایران در ادبیات جهان» که چنانکه از نام آن پیداست شامل مجموعه ای از اشعار و نوشته های شعرا و نویسندگان بزرگ جهان درباره ایران است . دوره کامل این مجموعه ، مشتمل بر نه جلد است که بدین قرار تقسیم شده است :

ایران در ادبیات فرانسه

» انگلستان و آمریکا

» آلمان

» روسیه

» ایتالیا (ولاتین)

» اسپانیا و پرتغال ، امریکای لاتین ، یونان (قدیم و جدید) ،

» دول بالکان ، دول اسکاندیناوی .

» عرب

» ترکیه

» هندوستان ، پاکستان ، چین ، ژاپن ، اندونزی ، ازمنستان

» و سایر دول آسیائی .

* * *

بی آنکه خواسته باشم درباره این مجموعه و مشکلات تدوین آن توضیحی داده باشم ، تذکر چند نکته را بخوانندگان عزیز خودم در مورد این کتاب ، لازم میدانم :
۱ - در تنظیم این مجموعه سعی شده است تا آنجا که مقدور باشد ، اشعار و نوشته های بزرگان ادب جهان ، یا لااقل قسمتهای منتخبه از آنها ، نقل و ترجمه شود . یا این وصف ، بهیچوجه ادعا نمیکنم که این مجموعه از این نظر کامل است ، زیرا ادبیات جهان آنقدر وسیع است ، و ایران ، در طول قرون بسیار ، آنقدر از لحاظ

هنری الهام بخش بزرگان جهان شده ، و آتقدیر هنرمندان دنیا از این سرچشمه جاودان ذوق و هنر نوشیده و سیراب شده اند ؛ که در این مورد حد و اندازه ای قابل نمیتوان شد ، من فقط امیدوارم که نشر این مجموعه زمینه ای برای جلب توجه دیگر علاقتندان بهنرو فرهنگ ایران شود و همکاری آینده آنان در ایران و خارج از ایران ، بتواند مجموعه ای بسیار بزرگتر و کاملتر از این بصورتی که واقعا شایسته باشد ، بوجود آورد .

۲ - در دوره این مجموعه ، همه جا علاوه بر ترجمه اشعار و نوشته ها متن اصلی قطعات نیز بچاپ رسیده ، زیرا آنچه در درجه اول از لحاظ هنری ارزش دارد ، اصل این آثار اعم از نظم و نثر است ، و در درجه دوم ، از نظر ادبیات جهانی جمع آوری متن این اشعار و نوشته ها بعنوان «سند» اهمیت دارد ، زیرا ، تا آنجا که من اطلاع دارم ، هنوز مجموعه ای از این نوع در کشورهای دیگر نیز تدوین نشده ، و بهر حال بطور یقین چنین اقدامی در مورد ایران صورت نگرفته است . ترجمه این قطعات از آن زبانهایی که شخصاً بر آنها آشنائی داشته ام توسط خود اینجانب صورت گرفته ، و در بقیه موارد از کمک کسانی که تسلط کامل بر زبان مربوطه داشته اند استفاده شده است ، ولی همه جا سعی شده است ترجمه هر زبان مستقیماً از روی متن اصلی صورت گیرد ، و تقریباً هیچ جا از ترجمه مطلبی ب زبان دیگر استفاده نشده ، زیرا خیلی امکان داشته است که در این دست بدست شدن ، مفهوم واقعی زبان اصلی تغییر کند . شاید تذکر این نکته بیفایده نباشد که همین سعی در تطبیق کامل ترجمه فارسی با اصل خارجی ، در بسیاری موارد بروایی و سلاست و حتی به صحت مترجم فارسی لطمه زده است ، بطوریکه مسکنست خیلی از جملات فارسی این مجموعه بنظر نارسا یا نامأنوس آید ؛ با همه اینها در هر جا که پای این اشکال در میان بوده ، اینجانب تطبیق ترجمه فارسی را با متن خارجی ، بهروایی و سادگی انشاء فارسی ترجیح داده ام ، و اگر در چند مورد اجباراً انحرافی پیش آمده ، توضیح آن در حواشی آخر هر کتاب داده شده است .

۳ - در نقل قطعات این مجموعه ، بخصوص در قسمت اشعار ، سعی در درج متن کامل آنها شده است ، ولی در مورد آثار مفصل یعنی تراژدیها و پیمس های منظوم یا مثنوی تناتر ، و آثاری از قبیل «لاله رخ» تامل مورییا « رستم و سهراب » ماتپو آرنلد یا « رستم و سهراب » فریدریش روگرت با « اردشیر در از دست » متاستازپو یا ترانه روسی « استپان رازین و شاهزاده خانم ایرانی » و همچنین در مورد بسیاری از آثار بزرگان نشر ، چنین کاری طبعاً مقدور نبوده ، بهمین جهت بنقل چند نمونه منتخب از آنها اکتفا شده است . در انتخاب این نمونه ها ، سعی شده است مطالب طوری از قسمتهای مختلف یک اثر انتخاب شود که از نظر کلی خواننده را با موضوع تمام اثر آشنا کند .

امیدوارم معرفی این آثار ، و نقل همین نمونه های مختصر از آنها ، باعث شود که روزی همه آنها ، که کم و بیش از شاهکارهای ادب جهانند ، بطور کامل ب زبان فارسی ترجمه شوند ، و این کاری است که هم از نظر ادبی و هنری ، و هم از لحاظ فرهنگی اهمیت بسیار دارد .

۴ - قطعات نظم و نثر خارجی که در این دوره نقل و ترجمه شده ، آثاری است که شعرا و نویسندگان جهان شخصاً درباره ایران سروده یا نوشته اند ، نه آنهاستیکه

از آثار ادبی ایران ترجمه شده اند. البته بسیاری از این قطعات از ایران الهام گرفته اند، ولی شاعر یا نویسنده خارجی اصل قطعه یا نوشته را خود بوجود آورده و ازین حیث آنرا تبدیل باثری مستقل کرده است. در مورد اخیر، سعی شده است منبع الهام شاعر یا نویسنده خارجی، در حواشی آخر کتاب ذکر و در صورت لزوم نقل عیناً شود.

۵ - در مقدمه هر جلد، شرحی کلی در باره نفوذ ادب و فرهنگ ایران در ادبیات کشورها یا کشورهای که در آن جلد مورد بحث است، آورده شده و تاریخچه ای از نشر ترجمه های آثار مهم ادبیات ایران به زبان و آثار برجسته ای که در باره ایران در آن کشورها انتشار یافته، و همچنین شرح حال مختصری از شعر او نویسندگان مورد نقل، بدان ضمیمه شده و توضیحات و حواشی مربوط بنوشته ها و اشعار نیز در پایان هر جلد چاپ شده است. بدیهی است منظور ازین مقدمه ها و حواشی شرح نکات اساسی برای آشنائی کلی با موضوع است، و آنرا بک تحقیق ادبی جامع باکامل نمیتوان دانست.

۶ - در نقل اشعار و نوشته ها، از بعضی آثار که اهمیت زیاد نداشته، صرف نظر شده است، مثلاً در همین جلد مربوط به اشعار شعرای فرانسه، از نقل چندین قطعه کوتاه از: رونسار، لویز لایه، ماتورن رنیه، امیل اوزبه، تودورد و بسپانویل، دوهردیا، سولی پرودوم، خودداری شده، زیرا اشارات مختصری که در آنها بایران شده، ارزش نقل و ترجمه نداشته است، چنانکه در تراژدیهای «اسکندر کبیر» راسین و «محمد» و «سیرامیس» ولتر نیز چند جا بایران اشاره شده که تخصیص صفحه ای بدانها ضرورت نداشته و بهین جهت از نقل آنها خودداری شده است.

۷ - در کتاب حاضر، برای آنکه در مطالب فرانسه غلط چاپی پیش نیاید، و قائب صفحات عیناً از روی اصل خارجی کلیشه شده، بدین جهت در صفحات مختلف، حروف مطالب گاهی درشت تر و گاه ریزتر شده، و گاه نیز چند کلیشه طوری کنار هم قرار گرفته که تناسب صفحه را برهم زده است. برای اینکه این اشکال در قسمتهای بعد پیش نیاید، در سایر مجلدات مطالب فارسی و خارجی هر دو در چاپخانه چیده خواهند شد.

امیدوارم بعد از نشر هر جلد از این مجموعه، دوستان ارادتمندان ادب و فرهنگ ایران، در ایران و خارج، با همکاری خود بر من منت گذارند و با کمک در جمع آوری قطعاتی که ممکن است در آن کتاب نقل نشده باشد، زمینه را برای نشر مجموعه ای بسیار کاملتر از این در آینده فراهم سازند.

اسفند ماه ۱۳۳۳ - شجاع الدین شفا

يك نظر اجمالي بتاريخچه نفوس ايران در ادبيات و هنر و فرهنگ فرانسه

شاید رابطه فرهنگی و ادبی ایران و فرانسه را بتوان یکی از قدیمترین و ریشه دارترین روابط معنوی ایران با یکی از دول کنونی دنیای غرب دانست ، زیرا از روزیکه این رابطه در زمان صفویه شروع شد ، همیشه بگونه نزدیکی فکری و ذوقی این دو کشور آسیائی و اروپائی را با وجود بعد مسافت بیکدیگر نزدیک میکرده است شاید هم این نکته که این دو کشور نسبت بهم کمتر نظراعمال نفوذ سیاسی داشته اند ، توسعه روابط فرهنگی آنها کمک کرده باشد .

پیش از آنکه جهانگردان بزرگ خارجی ، منجمله فرانسوی ، بایران دوره صفوی ، مخصوصاً باصفهان که از بزرگترین شهرهای دنیای آتروز بود بیایند ، اروپائیان و منجمله فرانسویان ، ایران را بیشتر از روی تاریخ جنگهای آن بایونان و روم و از نظر اشاراتی که در تورات ، بخصوص در کتابهای «اسر» و «ودانیال» و «اشعیاء» بایران شده بود میشناختند . «کوروش» در نظر ایشان همیشه احترام فراوان داشت ، زیرا در کتاب مقدس از او بعنوان برگزیده خاص خداوند و نجات دهنده نام برده شده بود ، و «میروپدی» کز نفون و ستایشهای دیگری که یونانیان از او کرده بودند نیز ویرا بسیار محبوب کرده بود . نویسنده گان و شعرای بزرگ قرن شانزدهم و اوائل مقدمه فرانسه ، از قبیل Montaigne , Rabelais ، Louise Labé , Regnier , Ronsard و غیره ، در اشاراتی که در آثار خود بایران کرده اند ، همه صرفاً همین جنبه تاریخی را در نظر داشته اند .

ولی از ثلث دوم قرن هفدهم ، یعنی از سیصد سال پیش ، اروپائیان از دو لحاظ دیگر شروع بشناختن ایران کردند . یکی از راه برجسته آثار ادبی بزرگ ایران ، دیگری از روی سفرنامه هائی که جهانگردان برجسته اروپائی در شرح مسافرت یا مسافرت های خود بایران دوره صفوی انتشار میدادند . البته پیش از این تاریخ نیز روابط سیاسی نسبتاً مهمی بین دو کشور ایران و فرانسه برقرار بود که مهمترین یادگار آنها ، دو نامه مهم به « فیلیپ لوپل » پادشاه فرانسه از طرف سلاطین مغول ایران است که در سالهای ۱۲۸۹ و ۱۳۰۵ مسیحی نوشته شده و اکنون هر دو در آرشیوهای ملی وزارت خارجه فرانسه ضبط است . ولی این رابطه را بحساب ارتباط نزدیک فکری بین دو کشور نمیتوان گذاشت .

سعدی ، اولین شاعر ایرانی که اثرش بفرانسه ترجمه شد

ظاهراً اولین اثر ادبی ایران که در فرانسه انتشار یافته ترجمه گلستان سعدی است که در سال ۱۶۳۴ ، سیصد و بیست سال پیش، توسط André du Ryer منتشر شد . عنوان این کتاب چنین بود :

Gulistan ou l' Empire des Roses , composé par Sadi, Prince des poètes Turcs et Persans .

شاید علت اینکه سعدی پیش از سایر شعرای ایران برای ترجمه در فرانسه انتخاب شد ، نزدیکی خاصی بود که بین روحیه و ذوق فرانسوی با سعدی وجود دارد ، زیرا بعد از آن تاریخ نیز ، تا با امروز ، همیشه سعدی بیش از سایر شعرای ایران مورد بسند و علاقه فرانسویان بوده و آثار او نیز بیش از سایر آثار ادبی ایران در فرانسه ترجمه و نقل شده و مورد اقتباس قرار گرفته است ، همچنانکه حافظ در آلمان و خیام در نزد آنگلوساکسونها ، بیشتر مورد علاقه بوده است .

سفرنامه‌ها

پنج سال بعد از انتشار این کتاب ، نخستین سفرنامه مهم مربوط بایران ، توسط Olearius در فرانسه انتشار یافت . این سفرنامه که در سال ۱۶۳۹ یعنی ۳۱۵ سال پیش منتشر شد ، حاوی شرح مسافرت ادام اولشاریوس از راه مسکو و تاتارستان با ایران در زمان صفوی بود و فرانسویان را برای اولین بار متوجه کشور و دولت بزرگ ایران صفوی در آسیا کرد . ۲۵ سال بعد ، در ۱۶۶۴ ، سفرنامه مهم دیگری بقلم Pietro della Valle سیاح معروف ایتالیائی که سفر مستدی بایران کرده بود در چهار جلد بزبان فرانسه در پاریس منتشر شد که خیلی مفصلتر و دقیقتر از سفرنامه اولشاریوس بود ، و بهین دلیل باعلاقه و استقبال بیشتری مواجه شد . ۱۲ سال بعد از آن ، سفرنامه دیگری که باز جالبتر و کاملتر بود ، از طرف Tavernier تحت عنوان *Six voyages de Jean - Baptiste Tavernier en Perse et aux Indes* منتشر شد . ولی مهمترین سفرنامه مربوط بایران ، که میتوان انتشار آنرا آغاز فصل نوین و برجسته‌ای در تاریخ آشنائی فرانسه و بطور کلی اروپا و دنیای غرب با ایران دانست ، ده سال بعد از این تاریخ ، در سال ۱۶۸۶ ، از طرف «شاردن» سیاح معروف فرانسوی منتشر شد که عنوان آن چنین بود :

Chevalier de Chardin : Voyage en Perse et aux Indes

Orientales .

شاردن اولین بار در سال ۱۶۶۵ بقصد تجارت الماس با هندوستان ، بایران آمد و شش سال متوالی در اصفهان پایتخت صفوی ماند . سپس به فرانسه بازگشت ، ولی اندکی بعد دوباره بایران مراجعت کرد و باز چند سال در این کشور ماند . این بار از ایران بانگلستان و سپس به هلند رفت و نخستین چاپ سفرنامه عالی و مفصل خود را که هنوز هم از کاملترین منابع اطلاعات ما و دیگران درباره زندگی اجتماعی ایران دوره صفوی بشمار میرود ، در آمستردام انتشار داد .

درین کتاب ، شاردن بکرات از «روح بشر دوستی و نزاکت فوق‌العاده ایرانیان و حسن رفتار آنها با بیگانگان و علاقه‌ای که به میهمان نوازی و حفظ حقوق ایشان نشان میدهند ، و حسن اغماض مذهبی فراوانی که ایرانیها نسبت به پیروان سایر مذاهب دارند و در دنیای اسلامی و شرق هیچ نمونه دیگری از این اغماض در نزد سایر ملل نمیتوان یافت » سخن گفته است .

انتشار سفرنامه شاردن ، فرانسویان را که ادك اندك علاقة بسیار بشناخت این ملت بزرگ آسیائی و آشنائی با رسوم و آداب و فرهنگ و آیین آن ؛ کرده بودند معنأ با ایران خیلی نزدیکتر کرد . مخالفت شدید ایران صفوی با امپراتوری عثمانی نیز که در آن زمان خطر بزرگ تمام دنیای مسیحیت بود ، به محبوبیت ایران در اروپا کمک میکرد ، بدینجهت هرچه درباره ایران ، خواه از نظر اجتماعی و تاریخی و خواه از حیث ادبی و فرهنگی ، انتشار مییافت باعلاقة بسیار استقبال میشد . يك سلسله رمانها و افسانه های بزرگ و کوچک در این دوره منتشر شد که همه آنها با ایران مربوط بود ، ولی غالباً ارزش ادبی نداشت و فقط نماینده علاقه فرانسویان بمطالب مربوط بایران بود . «شاپور پادشاه ایران» اثر Duperret (۱۶۶۸) ، شاهزاده خاتم ایرانی اثر Alcın (۱۶۸۳) ، افسانه ایرانی اثر Zamire (۱۶۸۷) ازین قبیلند .

ایران در تئاتر کلاسیک فرانسه

دوشادوش این « کتابهای روز » ، در همین دوره ، یعنی در نیمه دوم قرن هفدهم ، شاهکارهای ادبی و هنری بزرگی مربوط ایران بوجود آمد که همه آنها هنوز هم از عالیترین شاهکارهای ادب و هنر فرانسه محسوب میشوند و تقریباً موضوع تمام آنها مربوط بایران باستان و مفاخر آنست ، زیرا این دوره در فرانسه مصادف با عصر پرچالال لویی چهاردهم بود که دوره عظمت و شکوه بینظیری در تاریخ فرانسه و همه اروپا بود ، و طبقاً شعرا و درام نویسها و نویسندگان این عصر برای آثار خود بسراغ دربارها و پادشاهان با عظمت گذشته و وقایع مهم تاریخی میروفتند که دو تاریخ ایران و دوم منبع پایان ناپذیر آن بود . درین دوره بود که ایران ، بصورتهای مختلف ، با بصحنه تئاتر فرانسه گذاشت .

اولین اثر دراماتیک بزرگ و مربوط بایران ، تراژدی معروف Corneille بنام «شاهزاده خانم اشکانی» *Rodogune, Princesse des Parthes* بود که یکی از عالیترین آثار ادبیات و هنر کلاسیک فرانسه است و خود کورنی یکجا آنرا بهترین اثر خویش دانسته است . این تراژدی که در سال ۱۶۴۵ بصحنه آمد و آنرا طلیعه «جنبه قهرمانی و خارق‌العاده» آثار کورنی شمرده اند ، شرح پیروزی مهرداد کبیر اشکانی و شکست سلوکی‌ها (جانشینان اسکندر) بدست پارتها است ، و نمایش آن با چنان موفقیتی مواجه شد که پرده پنجم آنرا هنوز «يك زیبایی بالاتر از حد بشری» توصیف میکنند .

سه سال بعد ، در ۱۶۴۸ ، تراژدی دیگری بنام خسرو *Cosroès* با بصحنه تئاتر گذاشت . این تراژدی کلاسیک که از شاهکارهای Rotrou یکی از سه نویسنده درجه اول تراژدی فرانسه (کورنی ، روترو ، راسین) بشمار میرود ، و از حیث صحنه بردازی تئاتر

آنرا کم نظیر شمرده اند، صحنه ای از تاریخ ایران در آخردوران سلطنت شاهی شاهنشاه ساسانی است. تراژدی «خسرو» که نمایش آن با موفقیت فراوان مواجه شد، يك اثر پراز انتريك و توطئه آميخته باعشق و انتقام و كينه و گذشت و فداكاري است كه «دروغ» در واقع آنرا وسیله انتقاد ضمنی از دسیسه بازیهای نهانی دربار فرانسه قرار داده است.

سومین اثر دراماتيك برجسته مربوط به ایران، در سال ۱۶۷۴، بنام Suréna, Général des Parthes توسط كرنی نوشته شد و بصحنه تئاتر آمد. تراژدی سورنا شرح يكي از پرافتخارترین صفحات تاریخ ایران باستان، یعنی شكست كراسوس سردار معروف روم و لژیون های برگزیده رومی است كه تحت فرمان او برای سر كویی اشكانیان با تجهیزات بسیار باسیا آمدند، ولی سورنا، سردار بزرگ اشكانی، با سپاهی كه تعداد نفرات آن بسیار كمتر از رومیان بود، آنها را به صحراهای بی آب و علف كشانید و با شیوه جنگ و گریز خاص سواران اشكانی فرسوده كرد و بالاخره تیراندازان پارت چنان سربازان رومی را تارومار و نابود كردند كه تاریخ روم تا آنروز نظیر چنین فاجعه ایرانیاد نداشت خود كراسوس در این جنگ كشته شد، و خیر این فاجعه بطوری روم را بوحشت افكند كه در روم برای عمومی اعلام شد و بقول رنه گروسه، نامدتی هر وقت يك مادر رومی میخواست بچه خود را پتروساند، بدو می گفت: «ترا پیش پارت ها میفرستم». داستان «تیراندازی پارت» كه در ادبیات غربی بصورت ضرب السهل درآمده، مربوط به همین واقعه تاریخی است، كه «كرنی» آنرا با يك ماجرای عاشقانه و غم انگیز، كه آخر بريك قهرمانان آن پایان میدهد، در آمیخته است. در فاصله نمایش دو تراژدی «خسرو» و «سورنا»، يك اثر ادبی برجسته،

بصورت يك كتاب مفصل ۹ جلدی، بنام كورش كبير Le Grand Cyrus توسط خانم نویسنده معروف فرانسوی. Mademoiselle de Scudéry منشر شد كه سر و صدای بسیار پدید آورد، زیرا در لغافه حاوی انتقاد بسیار سختی نسبت به جامعه فرانسوی آن روز بود. درین كتاب، مادموازل دو اسکودری قهرمانانی ایرانی آفریده بود كه در واقع شخصیت های برجسته دوره خود او بودند، و هر يك از آنها در لباس عاریتی خود، با ساسانی قابل شناخته شدن بودند. حتی خود این خانم نیز، بنام «سافو» در این داستان نقش مهمی بر عهده داشت، ولی آن قسمت كه مربوط به «كورش» بود همه جا با تجلیل و تحسین فراوان آمیخته بود. انتشار این كتاب با موافقت و مخالفت بسیار مواجه شد؛ بسیاری آنرا از عالیترین آثار ادبی و انتقادی شمردند و بعضی نیز مانند پالو، شدیداً بدان حمله بردند، و لاسی، بهره سال، نشر آن رابطه معنوی فرانسویان روشنفكر آن عصر را با ایران زیادتر كرد.

آخرین اثر هنری و ادبی بزرگ مربوط به ایران در قرن هفدهم، تراژدی معروف Esther بود كه شاید، از يكي دو تراژدی Racine گذشته، عالیترین اثر ادبی و هنری این قهرمان بزرگ ادب كلاسیك فرانسه باشد. سنت بوو منقد معروف فرانسه، این تراژدی را «چند بهترین و لطیف ترین نمونه پردازي این قریحه بدیع» دانسته است.

تراژدی «استر» که سراسر آن در ایران ، در دربار خشایارشا میگردد ، تاریخچه ای پر از لطاف و عشق و گذشت است که راسپین آنرا از کتاب «استر» تورات نقل کرده ، منتها بسلیقه خود روحیه قهرمانان آنرا تغییر داده ، یعنی خشایارشا را پیش از هر چیز پادشاهی ظریف و حساس و بانزاکت و استر را که در تورات زنی حسابگرو دسیسه جو و تقریباً هوسباز است ، دختری معصوم و احساساتی و پاک جلوه داده است . تراژدی استر در فصل روابط منوی ایران و فرانسه جای مهمی دارد .

راسپین سه تراژدی مهم دیگر بنام اسکندر کبیر ، مهرداد ، یا یزید دارد که هر سه کم و بیش بایران مربوطند ، و درین کتاب قسمتهائی از دواثر اخیر نقل شده است .

مونتسکیو و « نامه های ایرانی »

قرن هیجدهم فرانسه ، از لحاظ ایران با انتشار ترجمه تازم ای از گلستان سعدی توسط Allègre شروع شد که عنوان آن چنین بود :

Gutistan ou l'empire des roses, composé par Muladini - Saadi, prince des poètes persans.

همراه این کتاب ، در بیست ساله اول قرن هیجدهم ، بیش از ده زبان کوچک و بزرگ مربوط بایران انتشار یافت و چندین بیس دیگر تا اثر بصره آمد ، و این فعالیت ادبی و هنری با ورود سفیر معروف ایران محمد رضا بیک بدربارلومی چهاردهم ، در سال ۱۷۱۵ ، بمنتها درجه رسید ، زیرا در این تاریخ بود که فرانسویان برای اولین بار يك عده ایرانی را که قبلاً فقط وصف آنانرا در کتابها خوانده بودند با چشم دیدند . ورود محمد رضا بیک بپاریس ، واقعه ای بود که مردم پاریس سالهای سال آنرا همچنان در خاطر داشتند و در اطرافش با شاخ و برگ بسیار ، داستانها میگفتند .

شش سال پس از ورود سفیر ایران بپاریس بود که بزرگترین اثر مربوط بایران در ادبیات فرانسه منتشر شد . این کتاب « نامه های ایرانی » *Lettres persanes* شاهکار معروف Montesquieu بود که هنوز هم از عالیترین آثار ادب فرانسه بشمار میرود ، و از سال ۱۷۲۱ که برای اولین بار انتشار یافت ، تا با امروز چند صد بار و شاید چند هزار بار تجدید چاپ شده است . « نامه های ایرانی » که مونتسکیو آنرا برای اولین بار در آمستردام با نام مستعار بچاپ رسانید ، انتقاد بسیار شدید و مؤثری از افکار و آداب و زندگی اجتماعی و سیاسی فرانسه آن دوره است که بصورت نامه هائی بین دو ایرانی ، یکی در پاریس و دیگری در اصفهان نوشته شده است . خود مونتسکیو درباره این کتاب مینویسد :

« انتشار نامه های ایرانی در آغاز با چنان موافقتی مواجه شد که کتابفروشان کوشیدند بهر وسیله شده باشد ، جلد های دوم و سوم برای آن تهیه کنند . نامدتی بسراغ همه نویسندگان آشنا میرفتند و بدانها میگفتند : « آقا ، لطفاً يك « نامه های ایرانی » برای من بنویسید » . از آن تاریخ تا آخر قرن هیجدهم ، بیش از بیست « نامه های ایرانی » دیگر منتشر شد که خود مونتسکیو آنها را جوانردانه

« آثاری دلپذیر و مطبوع » نامیده ، اما از هیچکدام با همه موفقیت گذران آنها بعنوان يك شاهکار ادبی نامی باقی نمانده است .

تاریخ مانی

سیزده سال بعد ، در ۱۷۳۴ ، اولین اثر تحقیقی بزرگ مربوط بایران بنام « تاریخ مانویت » Histoire du Manichéisme بقلم « ژان دو بوسوبر » بزبان فرانسه در « آمستردام » انتشار یافت و در سال ۱۷۴۹ جلد دومی نیز از طرف مؤلف آن بدان افزوده شد . نشر این کتاب ، مقدمه شناساندن ایران بفرانسویان از جنبه ای تازه یعنی جنبه تحقیق تاریخی درباره مذهب و زبان و تاریخ و فلسفه و علوم و ادبیات ایران بود که در قرون نوزدهم و بیستم توسط مستشرقین و محققین برجسته بپنجاهای توسعه خود رسید .

ایران از نظر «ولتر»

در سال ۱۷۵۶ ولتر Voltaire ، مردی که حقا باید او را « يك شخصیت خارق العاده » و یکی از عجایب دنیا شمرد ، پای خود را به میدان « ایران شناسان » گذاشت . البته در مجموعه آثار ولتر ، بکرات چه در تئاترهای او (سپت ها Les Scythes تراژدی منظوم ، سال ۱۷۶۷ ؛ کبرها Les Guébres تراژدی منظوم ، سال ۱۷۶۹ ؛ سیرامیس Semiramis ، محمد Mahomet) ، چه در فرهنگ فلسفی Dictionnaire philosophique (سیروس ، ذرتشت - Zoroastre - Cyrus) ، چه در داستانهای کوتاه و بزرگ Le Monde comme il va ، از ایران بحث شده ، ولی مهمترین اثر ولتر در مورد ایران ، فصولی از کتاب معروف او Essai sur les mœurs است که از عالیترین شاهکارهای ولتر بشمار میرود و وی سالهای دراز برای نوشتن آن کار کرد و شاید هزاران کتاب و سند خواند . در این کتاب مفصل که ولتر در آن تاریخ تمدن دنیا را از قدیم تا قرن هیجدهم طبق روش و منطق و استدلال خاص خودش ، یعنی بسا اتکاء باهیت کار متفکرین و هنرمندان و علماء و توجه به ضررهائی که سرداران و جهانگیران بزرگ بدینا و تمدن آن زده اند ، شرح داده ، چندین فصل مبسوط (مقدمه - فصل پنجم ، فصل بیست و هشتم ، فصل نود و هشتم ، فصل صد و سوم ، فصل صد و چهارم) بایران در زمان پسر اسلام ، اسلام ، دوره صفوی ، نادرشاه افشار) اختصاص داده شده و در آن ولتر غالبا با علاقه و تعجبیل از ایران نام میبرد . ولتر بخلاف آنهاست که اسکندر را ستوده اند ، می نویسد : « این دیوانه ای که هنر بزرگش آتش زدن تخت جمشید است ، جز ترجمه شایان هیچ چیز نیست . » و این عقیده است که « بوالو » نیز ، در یکی از اشعار معروف خود ، ایراز داشته است .

تراژدی « کبرها » که در ۱۷۶۰ توسط ولتر انتشار یافت ، تندترین و انتقادی ترین اثر در اماتیک اوست ، بطوریکه وی آنرا حتی با نام خودش منتشر نکرد و بصحنه تئاتر نیز نبرد . در « کبرها » که قهرمانان آن ذرتشتیان ایرانی هستند ولتر نظر خود را درباره « حق آزادی عقیده مذهبی » که باید برای هر فرد

بشری محفوظ باشد ، تشریح کرده ، و باید متوجه بود که در دوره ولتر ابرازچنین عقیده‌ای چقدر خطرناک و غیر هادی بوده است .

***

يك « تاريخ » مهم ، سال ترجمه اوستا

از لحاظ فرهنگ ایران ، سال ۱۷۷۱ را باید تاریخ برجسته‌ای بشمار آورد ، زیرا در این سال بود که محقق و دانشمند بزرگ فرانسوی Anquetil - Duperron یکی از بزرگترین آثار مربوط با ایران را در فرهنگ جهان ، یعنی متن و ترجمه کامل زندآوستا را بزبان فرانسه انتشار داد . پیش از او کسان دیگری منجمله آبه پل فوشه در باره آتین قدیم ایران میان مطالعاتی کرده و خلاصه این مطالعات را انتشار داده بودند ، ولی کار هیچکدام از آنها قابل مقایسه با عظمت کار « آنکیتل دوپرون » نیست . وی در سال ۱۷۵۵ به هندوستان رفت و بزبان ژند را آموخت و با زحمات فراوان نسخه‌های ژند و پهلوی و سانسکریت و ایرانی از کتاب مقدس زرتشتی تهیه کرد و از مجموع آنها کلمکسپونی فراهم آورد که شامل صد و هشتاد نسخه خطی منحصر بفرد بود . در بازگشت پاریس ، در سال ۱۷۷۱ ، یعنی ۱۶ سال بعد از عزیمت به هندوستان ، کتابی را که شاهکار زندگی او ، و یکی از بزرگترین آثار فرهنگی جهان بود انتشار داد . عنوان این کتاب که در سه جلد منتشر شد ، چنین بود :

Anquetil - Duperron : Zend - Avesta, ouvrage de Zoroastre , Traduit en Français sur l'original Zend , avec des Remarques .

دوستتر محقق بزرگ ، در باره این کتاب مینویسد : « در تاریخ علوم و تحقیقات کمر نمونه‌ای میتوان یافت که با این اندازه ایسان و علاقه به هدف ، این اندازه شور و حرارت ، این اندازه فداکاری و دلاوری توأم باشد » .

انتشار این کتاب طایفه يك سلسله تحقیقات ممتد و عالی از طرف محققین و مستشرقین متعدد بود که نتیجه آنها بصورت کتابهای مختلف تحقیقی و تاریخی درآمد . Bréal , Baron de Bock , Burnouf , Lafond , Hovelacque , Harley , Gasquet , Casartelli , Cumont , Darmesteter , Lefèvre Lagrange ، و غیره و غیره ، همه براهی رفتند که بدست « آنکیتل دوپرون » گشوده شده بود و تا با امروز منجر با انتشار چند صد کتاب و مقاله تحقیقی درین باره شده است .

***

عطار ، نظامی ، سعدی ، حافظ ، جامی ، در فرانسه

اوائل قرن نوزدهم ، مانند اوائل قرن هیجدهم ، با فعالیت تازه‌ای در ترجمه و انتشار آثار ادبی برجسته ایران بزبان فرانسه همراه بود . در سال ۱۷۹۹ ، در گیرودار انقلاب کبیر فرانسه ، اولین ترجمه حافظ بزبان فرانسه توسط يك انگلیسی معروف ، سرویلیام جونز ، که مدتی در ایران و هندوستان بسر برده بود درآوردن

انتشار یافت. در سال ۱۸۰۵، نخستین ترجمهٔ لیلی و مجنون جامی توسط «شری» در پاریس منتشر شد. در ۱۸۱۹ دانشمند و محقق نامی فرانسوی Silvestre de Sacy که حق بزرگی بگردن ایران دارد ترجمهٔ «پند نامهٔ» عطار را به فرانسه منتشر کرد که مورد استقبال فراوان قرار گرفت، و بسیار از بزرگان ادب از آن استفاده کردند. «کوتاه» در حواشی دیوان شرقی معروف خود از سیلوستر دو ساسی و ترجمهٔ پندنامه با علاقه و احترام بسیار یاد میکنند.

تقریباً در همین زمان بود که خانم شاعرهٔ بزرگ فرانسوی - Marceline Desbordes-Valmore قطعهٔ شاعرانهٔ کوتاه ولی بسیار زیبایی خود را که از گلستان سعدی الهام گرفته بود به نام les Roses de Saadi سرود و این قطعه بلافاصله بر سر زبانها افتاد.

در این وقت روابط سیاسی ایران و فرانسه نیز زیاد شده بود، زیرا پانزده سالهٔ اول قرن نوزدهم، دوره‌ای بود که ناپلئون برای کسب متحدی در برابر انگلستان بنزدیکی با ایران علاقهٔ بسیار نشان میداد و چند هیئت سیاسی و نظامی نیز نزد فتحعلیشاه فرستاد، و از این راه رابطه‌ای نزدیکتر بین دو کشور بوجود آمد؛ سفرنامه‌های متعددی در این دوره انتشار یافت که شاید مهمترین کتاب آنها «سفر با ایران» Dupré باشد که مربوط به سالهای ۱۸۰۷ و ۱۸۰۸ و ۱۸۰۹ بود و در ۱۸۱۹ با هفتهٔ ایران در دو جلد در پاریس انتشار یافت.

در سال ۱۸۲۸ ترجمهٔ دیگری از گلستان سعدی توسط Semelet به فرانسه منتشر شد که کاملتر از ترجمه‌های گذشتهٔ این کتاب بود، و یکسال بعد از آن ترجمهٔ قسمتی از «اسکندرنامه» نظامی توسط Charmoy بزبان فرانسه در سن پترزبورگ منتشر شد. قسمتی که انتخاب شده بود مربوط به جنگ اسکندر با قبائل و حشی «روس» بود.

***

بزرگترین اثر ایرانی در ادبیات فرانسه: ترجمه «شاهنامه»

سال ۱۸۳۸ را از لحاظ فرهنگی برای ایران باید سال تاریخی دیگری بشمار آورد، زیرا در این سال بود که Jules Mohl ادیب و مستشرق و دانشمند بزرگ فرانسه ترجمه و انتشار شاهنامهٔ فردوسی را شروع کرد. این کار چهل سال تمام یعنی تا سال ۱۸۷۷ (سال مرگ موهل) بطول انجامید، و نتیجهٔ این مهم، که ژول موهل سراسر عمر ادبی و جوانی خود را وقف آن کرد، انتشار متن و ترجمهٔ کامل شاهنامهٔ فردوسی در هفت جلد بزرگ بود که عالم ادب فرانسه و تمام اروپا را بحیرت انداخت، و در محافل ادبی و علمی بصورت «يك واقعه فوق العاده» تلقی شد. این هفت جلد کتاب، که هر کدام شامل چند صد صفحهٔ بزرگ بود، و در همهٔ آن ترجمه همراه با متن فارسی منتشر شده بود، توسط «چاپخانهٔ دولتی فرانسه» چاپ شد که میخواست آنرا بصورت نمونه‌ای عالی از قدرت چاپ درآورد، و همین طور هم شد. متأسفانه این نسخه‌های چاپ لوکس اول، بقدری نایاب است که تقریباً دسترسی بدانها نیست، و اکنون فقط نسخه‌های چاپهای بعدی این کتاب را، آنهم باشکال، میتوان یافت.

با ترجمه و انتشار شاهنامه فردوسی فرانسه، دنیای ادب غرب ناگهان خود را با يك اثر «خارق العاده» روبرو یافت که قبلاً تصور آنرا نکرده بود. نویسندگان، مستشرقین، محققین، شعرا، جرائد و مجلات و محافل ادبی و علمی و حتی سیاسی، بقدری درباره این کتاب بحث کردند و بتقریظ از آن پرداختند که در این جا مجال نقل جزئی از آنها نیز نیست. Sainte-Beuve نویسنده و متقدم معروف، که در تحسین از نویسندگان یا اثری بسیار خسیس است، يك فصل کامل از کتاب «مجاورات دو شتیبه» خود را به فردوسی اختصاص داد و این تنها موردی در سلسله مفصل فصول این کتاب است که بیکنفر غیر فرانسوی تخصیص یافته است. Renan، محقق و دانشمند بزرگ فرانسه بنویس خود، در فصل مشروحی در کتاب «تاریخ ها و سفر نامه ها» تحت عنوان Schahnameh ازین کتاب سخن گفت و شاهنامه فردوسی را «سند بزرگ نبوغ و قدرت خلاقه نژاد آریایی» لقب داد. سنت بوو نوشت: «اگر بدانیم که آثاری بدین عظمت در جهان پیدا میشوند، این طور سبکمثرانه بخودمان غرور نیشویم». آمپر J. Jampère، ادیب و مورخ معروف، در مقاله ای که در سال ۱۸۳۹ در Revue des deux Mondes نوشت، فردوسی را «یکی از بزرگترین شعرای عالم بشریت» نام داد و شاهنامه او را با حماسه Nieblungen آلمان و Iliade و Odyssee همرو حماسه های ملی معروف هندی مقایسه کرد و آنرا از همه آنها بالاتر شمرد. Cowell مستشرق انگلیسی نوشت: «این حماسه ادبی، با هرچه که در دنیا بزرگ است باسانی برابری میکند. همانطور که ایلیناد هم در اروپا منحصر بفرد است، شاهنامه فردوسی نیز در سراسر آسیا نظیر ندارد». Nöldeke درباره شاهنامه گفت: «این يك حماسه ملی چنان با عظمت است که هیچ ملتی در روی زمین، نظیر آن را ندارد».

آمپر، در مقاله دیگری نوشت: «ترجمه يك کتاب ازین قبیل، از نظر ادبی و فرهنگی، برای يك قرن بیش از صدها اثر ادبی ارزش دارد». لامارتین نیز در مجله «سیویلیزاتور» خود با تحسین و علاقه فراوان ازین اثر نام برد.

انتشار ترجمه «شاهنامه» توسط مهل، يك سلسله آثار شاعرانه درباره فردوسی بوجود آورد که بهترین آنها قطعه «فردوسی» و «یکتورهوگو» در کتاب «افسانه قرون» و قطعه «دوگور» فرانسوا کوپه در «داستانها و مرانی» اوست. (بصفحات ۱۰، ۱۳۲ و ۱۳۴ این کتاب مراجعه شود). همچنین شرح شاعرانه و زیبایی که بقلم لامارتین درباره رستم نوشته شده است.

ویکتورهوگو و آئین مانی

ویکتورهوگو، گذشته از قطعه فوق الذکر، بکرات در مجموعه اشعار خود از ایران بصورت های مختلف نام برده، که بهترین آنها قطعه مفصل و عالی «آئین مانی» (Manichéisme) در کتاب «خدا» است. (بصفحات ۸۲ تا ۱۹۰ این کتاب مراجعه شود). این قطعه در حقیقت شرح معتقدات فلسفی هوگو در باره عالم آفرینش بشمار میرود، زیرا این نکته مسلم است که مفهومی که هوگو طبق عقاید و نظریات فلسفی خاص خود برای آفرینش قائل بود، بیش از هر چیز با اصول زرتشتی

بخصوص مانوی نزدیک بود. تقریباً در تمام آثار هوگو، بخصوص در آثار شاعرانه وی، این اصل تجزیه عالم وجود بدو قسمت خیر و شر و بیکار دائم این دو نیرو که همه چیز زائیده آنست بچشم میغورد. بزرگترین اثر شاعرانه او، «افسانه قرون»، از اول تا باخر بر همین اصل فلسفی متکی است. در کتابهای «سال موحش»، «مرك شیطان»، «مذاهب و مذاهب»، «مغوبات»، «تأملات»، «خدا»، «باب»، همه جا این عقیده او بطور آشکارا منعکس است. قطعه معروف «مغان» نیز بر همین زمینه سروده شده است. درین مورد، نقل قسمتی از شرح جالبی که مورس بارز Maurice Barrès نویسنده و ادیب بزرگ فرانسوی نوشته بیفایده نیست: «مانی همیشه تعلیم میداد که باید پیوند روح و جسم را هر قدر ممکنست مست ترک کرد تا بتوان به کمال ادراک رسید. میگفت: خرد و تقوی، همواره بوسیله پیامبران خدای روشنائی، در نظر مردم روی زمین متجلی شده اند. این پیامبران عبارت بودند از: بودادر هند، زرتشت در ایران، عیسی در فلسطین، و بعد هم من، مانی مپشرحق و عدالت. ما این منطلق را بامنزهای شکوه از زبان ویکتور هوگو خودمان شنیده ایم، زیرا این منطقی است که تمام افسانه قرون هوگو و نظریه «مغان» او بر آن تکیه دارد. میتوانیم با اطمینان بگوئیم: هوگو مذهب مانوی داشت» (کتاب Une enquête aux pays du Levant، فصل مربوط به یزیدی ها).

بدین ترتیب هوگو، میان همه منتقدات فلسفی و مذاهب جهان، پیش از هر چیز هواخواه اصل اورمزد و اهریمن ایران قدیم بود و میتوان گفت که قسمت مهمی از آثار شاعرانه او که در حقیقت بزرگترین آثار شاعرانه زبان فرانسه است، از فلسفه ایران الهام گرفته است.

همین روح علاقه با ایران قدیم در یک قطعه شاعرانه بسیار زیبای «آنا تول فرانس» بنام «همای» (Homai) بنظر میرسد (به صفحات ۱۳۶ تا ۱۴۶ این کتاب مراجعه شود) که در آن، نویسنده بزرگ فرانسوی، ایرانیان و اعراب را بصورت دو مظهر زیبایی و ذشتی در برابر هم نهاده و علی دماستان دلپذیری که ممکن است از افسانه «جو دیت» در تورات الهام گرفته باشد، اورمزد را با لطف خاصی پیروز کرده است.

* * *

ادب و فلسفه ایران در فرانسه، در صد ساله اخیر

از نیمه دوم قرن نوزدهم بعد، تعداد آثار تحقیقی و ادبی مربوط با ایران در فرانسه، و همچنین شاهکارهای ادبی و فلسفی ایرانی که به فرانسه ترجمه شده، بقدری زیاد میشود که برای نقل اسامی و مشخصات آنها، تا همان حد که در دست است، حتی همه این کتاب نیز کافی نیست، زیرا صد ساله اخیر قرن نوسمه فوق العاده روابط فرهنگی ملل، و فعالیت های بی وقفه مستشرقین، محققین، باستان شناسان، مورخین، نویسندگان، سیاحان، دانشندان و رفت و آمد هیئت های مختلف علمی و فرهنگی و ادبی است. بنا بر این در اینجا ما مجبوریم تنها به کچند تاریخ مهم، بطور سطحی و فهرست وار، اکتفا و از نقل بقیه اسامی صرف نظر کنیم. سال ۱۸۵۰، انتشار کتاب عالی Michelet محقق و نویسنده بزرگ فرانسوی La Perse که اثر بدیعی در باره ایران باستان و منتقدات مذهبی آن محسوب میشود. سال ۱۸۵۷ ترجمه، «منطق الطیر» عطار بزبان

فرانسه، با اضافه متن فارسی آن، توسط «گارمن دو تاسی» سال ۱۸۵۸، نخستین ترجمه بوستان سعدی بفرانسه، توسط Defrémery. سال ۱۸۵۹ ترجمه دیگری از بوستان سعدی، توسط گارمن دو تاسی. سالهای ۱۸۵۸ و ۱۸۵۹ و ۱۸۶۵ سه اثر معروف کنت دو گویتوبنام تاریخ ایران، سه سال در آسیا، مذاهب و فلسفه ها در آسیای مرکزی. این هر سه کتاب از بهترین آثار تحقیقی مربوط بایران بشمار میروند، همچنین فصل مربوط بایران در کتاب 'Inégalité des Races humaines که شخصیت خاص نژاد ایرانی را بعنوان «موجد اولین امپراتوری آریائی تاریخ جهان» تشریح کرده است. در ۱۸۸۰ اثر مهمی از Hovelacque بنام 'Avesta, Zoroastre et Mazdéisme و اندکی پیش از آن اثر مهمی از Darmesteter بنام 'Ormazd et Ahriman, leurs origines et leur histoire منتشر شد.

سالهای ۱۸۶۷ و ۱۸۶۹، اولین ترجمه رباعیات خیام بفرانسه، و ترجمه تازه ای از بوستان سعدی توسط Nicolas که مدتی دراز در زمان ناصرالدین شاه در ایران بود. سال ۱۸۷۵، اولین اثر تحقیقی بر چسمة Darmesteter درباره ایران بنام «تحقیق درباره میتولوژی اوستا».

سالهای ۱۸۸۴-۸۵-۹۳، سفرنامه های مهم مارسل دیولافوا و ژان دیولافوا (Marcel et Jeanne Dieulafoy) و دمرگان Demorgan که برای حفريات شوش بایران آمده بودند. از ۱۸۷۶ تا با امروز، ترجمه های منوچهری، ناصر خسرو، باباطاهر، انوری، مرزبان نامه، سلامان و ابسال و بهارستان و یوسف و زلیخای جامی، کرشاسب نامه اسدی، بابافغانی، هاتف، یتما، و چندین ترجمه تازه حافظ و خیام و سعدی. اثر ادبی این دوره که باید اختصاصاً از آن نام برده شود، بسوی اصفهان «Vers Ispahan» پیرلوتی است که در سال ۱۹۰۴ انتشار یافت و بی تردید میتوان آنرا یکی از زیباترین آثار ادبی شمرده که در دنیا راجع بایران منتشر شده است. این کتاب مثل همه آثار لوتی با ذوق و ریزه کاری و قدرت فوق العاده تجسم و رنگ آمیزی صحنه ها و مناظر نوشته شده، و مخصوصاً فصول مربوط به حافظ و تنعت جمشید و اصفهان آن بسیار عالی است.

ترجمه معروف باریبه دومینار Barbier de Meynard از بوستان سعدی، در سال ۱۸۸۰، نیز قابل تذکر خاص است، زیرا این کتاب بهترین ترجمه سعدی بفرانسه بشمار میرود. رنان Renan در مقاله ای که بنام سبت نشر این کتاب در مجله Journal Asiatique (سال ۱۸۸۰، جلد ۱۷، صفحه ۳۰) نوشته، تذکر میدهد که: «سعدی میان ما غریبه نیست، و اقامت یکی از خود ماست». و خود باریبه دومینار در مقدمه کتابش مینویسد: «سعدی ترکیبی است از ظرافت هوراس، آراستگی اووید، نیشخند رابله، سادگی لافولتن»

از جمع بیشمار کسانی که کسم بسا پیش به شناساندن ایران بفرانسویان و توسعه روابط ادبی و معنوی این دولت کمک کرده اند، نقل اسامی این چند نفر خیلی لازم است: دار مستر، هوولاک، هاراز، کلان هواد، دمرگان، پازن دمزون،

هانری ماسه ، رنه گروسه ، هانری ماسینیون ، کلود آنه ، ارتور گی ؛ دو اثر ماسه بنام Firdawsi و Essai sur Saadi بسیار محققانه و عالی است.

* * *

ادبیات فرانسه در ایران ، در صدساله اخیر

موازی این فعالیت دانشندان و محققین و نویسندگان فرانسوی برای شناساندن ایران به فرانسویان ، در عرض هفتاد سال اخیر پیوسته فعالیت شدیدی از طرف نویسندگان و محققین و مترجمین و ادبای ما برای شناساندن آثار ادبی و فلسفی فرانسه بایران صورت گرفته است . شاید ترجمه های داستانها و آثار ادبی فرانسه نخستین ترجمه های ادبیات خارجی باشد که در ایران چاپ و منتشر شده است ، و هر چند فهرست جامع و دقیقی در دست نیست ، میتوان بسا اطمینان گفت که قسمت اعظم از آثار ادبی که تاکنون از زبانهای خارجی بفارسی ترجمه شده ، از نویسندگان و شعرا و داستان نویسان فرانسوی بوده است .

لافونتن ، مولیر ، مونتسکیو ، برناردن دو سن پیر ، شاتوبریان ، لامارتین ، ویکتور هوگو ، بالزاک ، الکساندر دوما ، آنا تول فرانس ، پیرلوتی ، پل بودژه ، امیل زولا ، گی دوموپاسان ، آندره ژید ، موریس متراپنک ، از شعرا و نویسندگانی هستند که بیش از همه مورد توجه ایرانیان قرار گرفته اند ، بخصوص لامارتین و هوگو و آنا تول فرانس ، که در نزد طبقه روشنفکر ایران ، بانسداد از شعرا و نویسندگان زرك ایرانی سرشناسند . در عوض مردان بزرگی مانند ، کرنی ، راسین ، ولتر ، میشله ، لکننت دلیل ، رنان ، بود لر ، پرووست ، والری و غیره یا در ایران تقریباً ناشناسند ، یا غالباً جز اسمی از ایشان نمیشناسند ، و باید امیدوار بود که روزی بهترین آثار ایشان ، که در حقیقت شاهکارهای ادب فرانسه و از شاهکارهای ادب جهان است ، و بسیاری از آثار تحقیقی مستشرقین و محققین و دانشندان که درباره ایران نوشته شده ، بصورت شایسته ای بفارسی منتشر شود ، همچنانکه باید امیدوار بود که آن قسمت از آثار مهم ادبی و فکری ایران نیز که تاکنون در خارج از ایران ترجمه و منتشر نشده ، بنوبه خود انتشار یابد و از این راه ، ایران آن شخصیت و درخشندگی خاص معنوی را که همیشه داشته است حفظ کند .

زند تاریخ مربوط به

در ادبیات فرانسه *

۱۶۳۴ - اولین ترجمه گلستان سعدی بزبان فرانسه، توسط André du Ryer،
تحت عنوان :

Gulistan ou l'empire des Roses , Composé Par Sadi,
Prince des Poètes Turcs et Persans .

۱۶۴۵ - اولین اثر دراماتیک بزرگ مربوط بایران : «ردگون» شاهزاده خانم
اشکانی «Rodogune, Princesse des Parthes» از Corneille .

۱۶۴۸ - «خسرو» Cosroès تراژدی معروف Rotrou .

۱۶۵۰ تا ۱۶۶۰ - «کوروش کبیر» Le Grand Cyrus با Artamène اثر
ادبی معروف مادموازلردو اسکودری Mademoiselle de Scudéry
در ۹ جلد .

۱۶۷۴ - «سورنا» سردار اشکانی «Suréna , Général des Parthes»
آخرین تراژدی Corneille .

۱۶۸۸ - Esther تراژدی عالی Racine .

۱۷۰۴ - ترجمه گلستان سعدی ، توسط Allègre، تحت عنوان Gulistan, ou
l'Empire des roses . Composé Par Muladini Saadi,
Prince des Poètes Persans .

۱۷۲۱ - نامه های ایرانی ، Lettres Persanes، بزرگترین اثر مربوط بایران
در ادبیات فرانسه ، بقلم Montesquieu .

۱۷۵۶ - تحقیق تاریخی عالی مربوط بایران، در کتاب Essai sur les mœurs اثر
Voltaire .

۱۷۶۹ - «گیرها» Les Guèbres تراژدی Voltaire .

۱۷۷۱ - متن و ترجمه کامل زند آوستا توسط Anquetil-Duperron ، تحت
عنوان :

Anquetil - Duperron : Zend - Avesta , ouvrage de
Zoroastre, traduit en français sur l'original, avec des
remarques. 3 volumes . Paris .

* در اینجا فقط چند تاریخ خاص نقل شده که از جنبه ادبی اهمیت داشته ، و گرنه

تاریخچه کلی مربوط بانار ادبی و تحقیقی و علمی مربوط بایران در فرانسه آندرمفصل
است که نقل آن از گنجایش چنین کتابی بیرون است .

- ۱۷۹۵ - تأسیس آموزشگاه دولتی زبان فارسی در پاریس .
- ۱۷۹۹ - اولین ترجمه حافظ بزبان فرانسه ، توسط «سر ویلیام جونز» انگلیسی ، چاپ لندن .
- ۱۸۰۵ - ترجمه ایلی و مجنون جامی بفرانسه ، توسط A . L . Chézy بنام :
Medjnoun et Leila , Poème traduit du Persan de Djamy .
- ۱۸۱۹ - ترجمه «پندنامه» عطار بزبان فرانسه ، توسط Silvestre de Sacy تحت عنوان :
- Pind - Nameh, ou le Livre des Conseils, traduit et publié par M. le Baron Silvestre de Sacy .
- ۱۸۲۸ - ترجمه گلستان سعدی توسط Sémélet، تحت عنوان :
- Gulistan ou le Parterre des fleurs, du Cheikh Moslîh-Eddin Saadi de Chiraz, avec des notes historiques et grammaticales .
- ۱۸۲۹ - اولین ترجمه نظامی بزبان فرانسه ، قسمتی از «اسکندرنامه» ، توسط Charmoy ، چاپ سن پترزبورگ .
- ۱۸۳۸ - شروع ترجمه و انتشار شاهنامه فردوسی بزبان فرانسه، توسط مستشرق و ادیب بزرگ فرانسوی Jules Mohl، که مدت چهل سال تا ۱۸۷۷ (سال مرگ موهل) بطول انجامید ، و چاپ اصلی آن (۱۸۳۸ - ۱۸۷۸) بامتن فارسی از طرف چاپخانه دولتی فرانسه بعنوان «شاهکار چاپ» در ۷ جلد بزرگ منتشر شد ، تحت عنوان :
- Le livre des Rois, par Abou'l Kasim Firdousi , publié, traduit et commenté par Jules Mohl , 7 vol.
- ۱۸۵۰ - La Perse ، اثر ادیب معروف Michelet .
- ۱۸۵۱ - اولین ترجمه از خیام بفرانسه ، توسط Waepcke استاد دانشگاه بون ، تحت عنوان :
L' Algèbre d ' Omar Al -Khayyami
- ۱۸۵۷ - ترجمه «منطق الطیر» عطار بزبان فرانسه ، توسط Garcin de Tassy ، بامتن فارسی، تحت عنوان :
- Mantic-Uttair , ou le langage des oiseaux , Poème de philosophie religieuse .
- ۱۸۵۸ - نخستین ترجمه بوستان سعدی بفرانسه ، توسط De Frémery ، تحت عنوان:
Bostan , poème de Sadi .
- ۱۸۵۹ - ترجمه بوستان سعدی توسط Garcin de Tassy تحت عنوان:
- Le Bostan, Poème moral de Saadi , analyse et extraits.
- ۱۸۵۹ و ۱۸۶۵ - سه اثر ادیب و تحقیقی معروف Comte de Gobineau درباره ایران، بنام: Histoire des Perses و Trois ans en Asie و

Les religions et les philosophies dans l'Asie Centrale .

۱۸۶۷ - اولین ترجمه رباعیات خیام بفرانسه ، توسط J.B.Nicolas ، بنام :

Les quatrains de Khéyam .

۱۸۶۹ - ترجمه تازه بوستان بفرانسه ، توسط J.B. - Nicolas بنام :

Le Boustan , Poème Persan de Saadi .

۱۸۷۶ و ۱۸۸۷ - ترجمه دیوان منوچهری بزبان فرانسه ، با متن فارسی ، توسط

Alberstein - Kazimirski ، تحت عنوان :

Menoutchehri, poète persan du xième siècle de notre ère.

Texte , traduction , notes et introduction historique ;

۱۸۷۸ - اثر برجسته Hovelacque بنام «صرف و نحو زبان زند» -

Grammaire de la langue zende

۱۸۸۰ - ترجمه ناصر خسرو بزبان فرانسه ، با انضمام متن فارسی ، توسط Fagnan ،

تحت عنوان :

Nassir eddin Khosrou : Le livre de la félicité . Poème

Persan avec traduction française .

۱۸۸۰ - کاملترین ترجمه بوستان سعدی بفرانسه ، توسط Barbier de Meynard

بنام : Le Boustan ou Verger .

۱۸۸۲ - ترجمه متن کامل اوستا ، توسط C. de Harlez ، بنام :

Avesta , livre sacré des sectateurs de Zoroastre ,

traduit d'après le texte zend .

۱۸۸۳ - مطالعات ایرانی Etudes Iraniennes ، بقلم Darmesteter ، دو جلد .

۱۸۸۴ - هنر باستانی ایران ، بقلم Marcel Dieulafoy تحت عنوان :

«L'Art antique de le Perse» .

۱۸۸۶ - ترجمه ترانه های باباطاهر بفرانسه ، توسط Clément Huart بنام :

Les quatrains de Baba Tahir Uryan , en pehlevi

musulman, publiés , traduits et annotés par M.Cl. Huart.

۱۸۸۷ - داومستر : ریشه های شعر ایران .

Darmesteter: Les origines de la poésie persane .

۱۸۹۰ - ترجمه «مرزبان نامه» Merzeban-Nameh بفرانسه ، توسط Italo Pizzi

۱۸۹۲ - ۱۸۹۳ - ترجمه کامل «زند آوستا» بفرانسه ، توسط Darmesteter

تحت عنوان :

Le Zend - Avesta , traduction nouvelle avec com-

mentaires historiques et philologiques .

۱۸۹۵ - ترجمه قسمتی از دیوان «الوری» بفرانسه ، Henri Ferté .

۱۸۹۶ - ترجمه قسمتی از دیوان «یغما» بفرانسه ، توسط Amédée Querry .

۱۹۰۴ - «پسوی اصفهان» Vers Ispahan ، اثر معروف Pierre Loti

۱۹۰۸ تا ۱۹۱۵ - انتشار Dictionnaire persan - français در مدت هفت

سال ، توسط Baron Demaisons .

۱۹۱۱ - ترجمه «سلامان و ابسال جامی» بفرانسه توسط A. Bricteux تحت عنوان :

Salaman et Absal, poème allégorique persan .

۱۹۱۳ - ترجمه تازه‌ای از گلستان سعدی ، توسط فرانتس توسن ، با مقدمه معروف

Comtesse de Noailles در معرفی سعدی .

۱۹۱۴ - Essai sur Saadi : بقلم Henri Massé .

۱۹۲۰ - ترجمه کامل خیام بفرانسه ، ۱۴۴ رباعی ، توسط Claude Anet .

۱۹۲۲ - ترجمه کامل حافظ بفرانسه ، توسط Charles Deville .

۱۹۲۵ - ترجمه «بهارستان» جامی بفرانسه ، توسط Henri Massé .

۱۹۲۵ - ترجمه «یوسف وزلیخای» جامی بفرانسه ، توسط A. Bricteux .

۱۹۲۷ - ترجمه «گرشاسب نامه» اسدی بفرانسه ، توسط Clément Huart ،

با متن فارسی ، تحت عنوان :

Le Livre de Gerchâsp, poème persan d'Asadi de Tôus.

۱۹۲۷ - ترجمه کامل دیوان حافظ به شعر فرانسوی ، با مبدع غزل فارسی ، توسط

Arthur Guy ، تحت عنوان :

Les poèmes érotiques ou Ghazels de Chems - ed - Din

Mohammed Hafiz en calque rythmique et avec rime à

la persane .

۱۹۳۲ : تأسیس «انجمن مطالعات ایرانی» - Société des Etudes Iraniennes.

در پاریس .

۱۹۳۴ - جشن هزاره فردوسی در پاریس .

۱۹۳۵ - فردوسی و حماسه ملی Firdawsi et l' Epopée nationale ، از

هانری ماسه Henri Massé .

۱۹۵۰ - Anthologie Persane ، تاریخچه نظم ایران ، از هانری ماسه .

شرح مختصر احوال شعرا و نویسندگان

که آثارشان در این مجموعه نقل شده است

کورنی

Corneille

پیر کورنی ، « پسر تئاتر فرانسه » و یکی از بزرگترین شعرای این کشور است (۱۶۰۶-۱۶۸۴). بسیاری از تراژدی‌های وی عالیترین شاهکارهای تئاتر فرانسه بشمار می‌روند ، بطوریکه هنوز هیچکس نتوانسته است در زبان فرانسه آثاری بر تراژدی‌ها پدید آورد. Cid ، Horace ، Cinna ، Polyeucte و « ردگون ، شاهزاده خانم اشکانی » Rodogune ازین قیلتند .

کورنی از همان هنگام حیات شهرت و افتخار فراوان بدست آورد و نامش در فرانسه و سراسر اروپا پیچید . اشعار کورنی عموماً محکم و پرطمطراق و گاه بقدری عالی است که بسیاری از آنها بصورت ضرب المثل درآمدند . میان کلاسیک‌های فرانسه فقط راسین است که توانسته است بیای کورنی برسد و گاه از او نیز بالاتر رود .

از کورنی بیست و سه نمایشنامه منظوم باقی مانده که قریب بیست تای آنها تراژدی است . آخرین تراژدی کورنی که در سال ۱۶۷۴ نوشته شده ، « سوردنا سردار اشکانی » Suréna است که شرح یکی از پرافتخارترین حوادث تاریخ ایران باستان یعنی بزرگترین شکست تاریخی روم در مقابل ایرانیان است ، و داستان شکست کراسوس سردار بزرگ روم و ژولیون‌های معروف رومی را بدست سوردنا سردار نامی ارد بادشاه اشکانی حکایت میکند ، که کورنی آنرا بایک ماجرای شیرین و غم انگیز عاشقانه درآمیخته است .

تراژدی معروف دیگر او بنام « شاهزاده خانم اشکانی » که خود کورنی آنرا از عالیترین تراژدی‌های خویش دانسته ، بک اثر بدیع مربوط بیکی دیگر از صفحات درخشان تاریخ ایران باستان ، یعنی انقراض حکومت سلوکیدها (جانشینان اسکندر) بدست اشکانیان و بیروزیهای مهرداد کبیر بادشاه اشکانی است و از حیث « اثر بک » فوق‌العاده عالی است .

بک تراژدی معروف دیگر کورنی « آژدیلاس » (بتلفظ یونانی اگیلائوس) است که وقایع آن در یونان میگذرد ، ولی قهرمان اصلی آن بک دختر زیبای ایرانی بنام « ماندان » است که همراه برادر خود « سپرداد » سردار ایرانی ، از امرای بدربار اسبارت رفته است .

در هر سه این تراژدیها ، از ایران و پادشاهان و قهرمانان آن با احترام و گاه با علاقه بسیار یاد شده است .

روترو

Jean de Rotrou

ژان دورترو شاعر و بیس نویس فرانسوی، بزرگترین نویسنده «دراماتیک» فرانسه در فاصله بین کرنی و راسین است (۱۶۰۹ - ۱۶۵۰). روترو بخلاف کرنی صریحاً نکرده، ولی در همان دوران کوتاه زندگی خود آثار برجسته‌ای پدید آورد که شاید مهم‌ترین آنها تراژدی «خسرو» (Cosroës) است. هم‌شعر روترو و هم‌قدرت تخیل او از لحاظ هنر تئاتر و صحنه‌سازی در ادبیات و هنر فرانسه مقام ارجمندی دارد، چنانکه «ولتر» او را «بشادگذار حقیقی تئاتر دراماتیک در فرانسه» شمرده است. «خسرو» از معروفترین آثار تئاتری «روترو» است. این بیس، تا آنجا که با تاریخ سروکار دارد مربوط با آخر دوران سلطنت خسرو پرویز شاهنشاه ساسانی است؛ ولی جنبه خیال پردازی آن بر تاریخ می‌چربد؛ زیرا نظر اصلی روترو در این بیس آن بوده است که در لفافه افسانه‌ها و پند و بستهای دربار فرانسه انتقاد کند.

تراژدی «خسرو» را از لحاظ اثریک و حسن جریان صحنه‌ها، یکی از عالیترین آثار تئاتری فرانسه شمرده‌اند.

درین بیس، خسرو بخاطر عشق زن سوگلی خود شیرین، تصمیم می‌گیرد از سلطنت استعفا کند و تاج و تخت را علیه رغبت قوایین کشور به مردزان پسر شیرین واگذارد، اما هم خود مردزان و هم سران سیاه و هم مردم سلطنت را حق شریو به فرزند ارشد خسرو میدانند. این اختلاف باعث يك مسلسله دسیسه‌ها و توقیفها و حبس‌ها میشود که در پایان آن خسرو و شیرین جان می‌سپارند، و سلطنت میرسد.

لا فونتین

Jean de La Fontaine

ژان دو لافونتین (۱۶۲۱ - ۱۶۹۵) بزرگترین «افسانه نویس» فرانسه است، و قصه‌های او (Fables) آنگدر در ادبیات فرانسه و در تمام جهان شهرت دارد که شاید اثر کمتر شاعر و نویسنده‌ای اینقدر سرشناس باشد. در این قصه‌ها که بسیاری از آنها بصورت آثار کلاسیک در مدارس

تدریس میشود ، لافونتن زشتی‌ها و زیباییها را با لطف و شیرینی و در عین حال قدرت کلام فراوان ، غالباً از زبان حیوانات نقاشی و تشریح کرده است و ازین حیث آنرا با کلیله و دمنه ماخیلی نزدیک میتوان شمرد. هرچندوی قسمت اعظم از قصه‌های خود را از اژ و پوس یونانی اقتباس کرده ، ولی تحقیقات متبیین اروپائی نشان داده‌کند که در موارد بسیار ، ملهم و منبع اقتباس او آثار شعرا و ادبای ایرانی بخصوص سعدی بوده است . افسانه‌هایی از قبیل « رؤیای مغول » ازین قبیل است ، منتها چون در آنها مستقیماً از ایران نام برده نشده ، از نقل آنها در این مجموعه خودداری شده است .

بوالو

Nicolas Boileau

بوالو یکی از بزرگترین شعرای مکتب کلاسیک فرانسه است . در سال ۱۶۳۶ در پاریس متولد شد . تحصیلات خود را در رشته الهیات انجام داد و در بیست سالگی جواز وکالت دادگستری گرفت ، اما در همه عمر خود حاضر بدین کار نشد . از سال ۱۶۶۰ شروع بنوشتن هجویات معروف خویش کرد (Satires) که عالیترین نمونه نوع خود در ادبیات فرانسه اند و بوالو شهرت خویش را مرهون آنهاست . در ۳۷ سالگی به لویی چهاردهم معرفی شد و چهار سال بعد سمت مورخ مخصوص شاه را یافت و در ۴۷ سالگی به عضویت آکادمی فرانسه انتخاب شد . دوران پیری او بسیار تلخ گذشت ، زیرا اولی که او بعد مغلوب شد و در ۱۷۱۱ مرد . بزرگترین دوستانش راسین و لافونتن بودند . «هجویات» و «مراسلات منظوم» بوالو معروفترین آثار او هستند و هر دو در ادبیات فرانسه مقامی ارجمند دارند .

بوالو با وجود مقام مهم درباری خود : از مدیحه سرائی گریزان بود و بدین جهت دشمنان بسیار داشت . قطعه‌ای از او که مربوط به اسکندر است و در این کتاب نقل و ترجمه شده ، چندین بار در آثار ولتر نقل شده است ، زیرا تا قبل از او هیچکس بدین تندی اسکندرا هجو نکرده بود .

راسین

Jean Racine

ژان راسین بعد از کورنی ، بزرگترین شاعر دراماتیک فرانسه است (۱۵۳۹-۱۵۹۹) . بسیاری حتی مقام او را از کورنی بالاتر نهاده‌اند ، زیرا نوشته

راسین از لحاظ نزدیکی با عواطف و احساسات واقعی بشر، از آثار کورنی با نزدیکتر است. قدرت و انسجام سخن راسین نیز، گاه از کورنی فراتر می‌رود؛ بطوریکه بعضی از تراژدی‌های او را « حد کمال تراژدی کلاسیک » دانسته‌اند، و این صفت بخصوص در تراژدیهای « استر » و « مهرداد » و « آتالی » و « بریشانیکوس » و « اندرومک » صدق می‌کند.

چهار تراژدی راسین، بطور مستقیم یا غیر مستقیم، با ایران مربوط است. یکی از آنها Esther است که وقایع آن از اول تا پایان در ایران می‌گذرد، و از قسمتی از تورات که مربوط به ماجرای عشق خشایارشا نسبت به امتر دختر زیبای یهودی و نفوذ او در دربار هخامنشی و نجات یهودیان بفرمان شاهنشاه ایران است الهام گرفته است. سه تای دیگر « اسکندر کبیر » و « مهرداد » و « بایزید » از نزدیک با تاریخ ایران در زمان سلسله‌های هخامنشی، اشکانی و صفوی ارتباط دارد. تراژدی اسکندر کبیر مربوط بدورانی است که اسکندر از ایران گذشته و به هندوستان حمله برده بود. تراژدی مهرداد که از عالیترین شاهکارهای راسین است مربوط به مهرداد پادشاه معروف ارمنستان و اتحاد او با شاهنشاه اشکانی برای مبارزه با رومیان است. تراژدی بایزید صفحه‌ای از تاریخ عثمانی در زمان سلطان بایزید است که در ضمن آن از رزم آزمائی سپاه صفوی با عثمانیان سخن می‌رود.

ولتر

Voltaire

فرانسوا ماری ولتر (۱۶۹۴-۱۷۷۸) شاعر و نویسنده و فیلسوف بزرگ فرانسه، از برجسته‌ترین شخصیت‌های تاریخ جهان است. وی قسمت اعظم عمر خود را در « فرنی » کنار دریاچه ژنو گذراند و در آنجا آثار ادبی و فلسفی و هنری چنان متنوع و متعددی بوجود آورد که شاید کمتر نویسنده‌ای در جهان ازین لحاظ، و همچنین از حیث تأثیر فوق‌العاده افکار و نوشته‌های او در تحول تاریخ دنیا، بیای او برسد. ولتر بیشک یکی از پایه‌های اساسی فرهنگ فرانسه و اروپا و لتر تقریباً در همه رشته‌های ادبی و فکری: شعر، رمان، ناول، تئاتر، حماسه، تاریخ، فلسفه، نقد ادبی، آثاری از خود باقی گذاشت که هیچکدام از آنها را يك اثر درجه دوم نمیتوان دانست. مشهورترین این آثار عبارتند از: فرهنگ فلسفی، قرن لویی چهاردهم، محمد، تاریخ شارل دوازدهم، کاندید، صادق، هانریاد، اشعار، مراسلات.

دو تراژدی منظوم ولتر « گبرها » Les Guèbres و « سیت ها » Les Scythes مستقیماً بایران مربوط است ، مخصوصاً تراژدی اخیر که مربوط بدوران بعد از حکومت کورش و قبل از سلطنت داریوش است و قهرمانان آن غالباً ایرانی هستند . يك تراژدی منظوم دیگر او Semiramis بطور غیر مستقیم مربوط به حمله ملکه معروف آشور بایران و غلبه او بر « زرتشت » موبد معروف سرزمین « باختر » است . تراژدی « محمد » نیز تاحدی بایران ارتباط دارد . همچنین در اشعار او چندین جا اشاره بایران شده که در این جا از نقل آنها صرف نظر شده است . برای اطلاع بیشتری درباره « ایران در آثار ولتر » به مقدمه این کتاب رجوع شود .

فلوریان

Jean de Florian

« ژان پیر کلاریس دو فلوریان » (۱۷۵۵ - ۱۷۹۴) بعد از لافونتین مشهورترین افسانه نویس فرانسوی است و Fables های او گاه از حیث اشتهار با لافونتین برابری میکنند . وی پسر برادر زاده ولتر بود ، و با اینکه عمرش حتی به چهل سال نیز نرسید ، آثاری بدیع بوجود آورد که بعضی آنها را از شاهکارهای نظم و ادب فرانسه دانسته اند . فلوریان بخلاف لافونتین در افسانه های خود بیشتر بانتقاد از اوضاع و تنبیه خواننده اهمیت داده است تا به نقاشی و تجسم مفاسد .

از او تعداد زیادی افسانه و يك قصه شعر مفصل و دو پيس تاثیر باقی مانده است . از دو افسانه ای که در این کتاب ترجمه شده ، یکی ظاهراً زاده خیال خود « فلوریان » است ، و دیگری ازین شعر فارسی الهام گرفته است که :

« اگر زباغ رعیت ملك خورد سببی بر آورده غلامان او درخت از بیخ » .
در قصه شعر مفصل Tobie نیز که از تورات الهام گرفته ، فلوریان چندین جا به شهر « ری » در ایران باستان اشاره میکند که از نقل آن در اینجا صرف نظر شده است .

آندره شنیه

André Chénier

آندره شنیه ، یکی از ظریفترین و زیباترین « قیافه های » تاریخ ادبیات فرانسه است . وی نابغه ای واقعی بود و شاید در صورت عمری بیشتر ، میتواند از پایه های استوار ادب کشور خود شود . اما این نابغه فقط سی و دو سال عمر کرد و در سال ۱۷۹۴ ، مثل صد ها هنرمند و متفکر و نویسنده دیگر فرانسه

عصر انقلاب، قربانی گیوتین دوره ترورش.

وقتی که او را در ازابه محکومین بمرک بسوی میدان اعدام میبردند، دست بر پیشانی خود زد و گفت: حیف! زیرا این پیشانی واقعا «چیزی» پیدا میشود. ارزش حقیقی نبوغ و هنر شنبه بعد از مرک او بهتر معلوم شد، و اکنون عقیده بسیاری از متقدین ادب اینست که با وجود سن کم وی، شعرا و از لحاظ زیبایی و لطف اسلوب و قدرت تخیل، در ردیف عالیترین اشعار زبان فرانسه است. از او مجموعه اشعاری غالباً ناقص باقی مانده که معروفترین آنها «دختر اسپر» و «کور» و «بیمار جوان» و «امریکا» و «سرود مرک» است. چند قطعه شعر یونانی و لاتینی و ایتالیایی نیز از او باقی است.

مارسلین دبرد و المور

Marceline Desbordes - Valmore

خانم مارسلین دبرد و المور، شاعره بزرگ فرانسوی (۱۷۸۵-۱۸۵۹) بعد از لویز لابه برجسته ترین شاعره این کشور است. وی از خانواده‌ای اشرافی بود که در دوران انقلاب کبیر فرانسه از میان رفت و مارسلین از آن هنگام که دختر جوانی بود با سختی‌های زندگی و باغم و نومیدی آشنا شد. شوهرش «والمور» هنرپیشه تئاتر بود، اما نتوانست بازیگر بزرگی شود، در عوض زنش شاعر بزرگی شد و نظماتی چنان ظریف و پر احساسات و دردناک از خود بسافی گذاشت که هنوز شعر او در ادبیات فرانسه از عالیترین نمونه های «ادبیات شخصی» یعنی وصف عواطف و احساسات خصوصی شاعر بشمار میرود.

بظوریکه معروف است منبع الهام شاعره زیبای فرانسوی در این اشعار، عشق سوزنده و حرمان آمیز این خانم نسبت به مردی بوده است که وی هیچ‌جا نتوانست صریحاً از او نام ببرد، و بهمین جهت هنوز هویت قطعی این شخص روشن نیست. قطعه «کنهای سعدی» را که تنها بهترین قطعه این خانم است، بلکه از عالیترین آثار شاعرانه زبان فرانسه دانسته اند.

لامارنتین

Alphonse de Lamartine

آلفونس دو لامارنتین، شاعر و نویسنده و سیاستمدار بزرگ فرانسوی (۱۷۹۰-۱۸۵۹) در ایران نیز باندازه فرانسه شهرت دارد. لامارنتین از لحاظ روح شعر و خرافت شاعرانه، بزرگترین شاعر زبان فرانسه است. معروفترین اثر لامارنتین «تفکرات شاعران» است که اولین شاهکار

ادبی او بشمار میرود و لامارتین قطعات آترا در حدود ۲۶ سالگی خویش سرود. انتشار این کتاب آغاز فصل تازه ای در تاریخ نظم فرانسه بشمار رفت و مکتب رمانتیک را بموقبت بزرگی رساند. چندین اثر ادبی دیگر منظوم و منثور او: تفکرات نو، آهنگهای شاعرانه و مذهبی، ژوسلن، سقوط يك فرشته، رازها و گرازیلا همه در زمره شاهکارهای شعر و ادب فرانسه اند.

لامارتین در چهل سالگی عضو آکادمی فرانسه و در چهل و چهار سالگی نماینده پارلمان شد و در ۱۸۴۸ حکومت موقتی کشور را بدست گرفت. اما در انتخابات ریاست جمهوری در مقابل ناپلئون سوم شکست خورد و از آن پس فقط بفعالتهای ادبی اشتغال جست.

وی سفری طولانی به مشرق زمین کرد و در بیروت اقامت گزید، بدین جهت در کتاب «سفر شرق» و «سقوط يك فرشته» او خیلی از شرق نام برده میشود، منتها مورد بحث او غالباً لبنان و عثمانی است و کمتر بایران که دور بوده توجه شده است.

ویکتور هوگو

Victor Hugo

ویکتور هوگو معروفترین و «جهانی ترین» نویسنده و شاعر فرانسوی است. وی در طول هشتاد و سه سال عمر دراز خود (۱۸۰۲-۱۸۸۵) بقدری آثار متنوع و بدیع در کلیه رشته های ادب از نظم و نثر و رمان و ترجمه و تئاتر و انتقاد ادبی و غیره پدید آورد که ازین حیث در تاریخ ادب فرانسه جز و نثر رفیعی ندارد.

هوگو از ده سالگی به شعر گفتن برداشت و در بیست و پنج سالگی شاعری سرشناس بود، بطوریکه با وجود سن کم، بر اثر اشعار محکم و قوی و عالی خود، در رأس مکتب رمانتیک قرار گرفت. او نیز مثل لامارتین بعضویت آکادمی فرانسه و پارلمان و نمایندگی در مجالس مهم مقننه نائل شد و مثل لامارتین بر اثر مخالفت باناپلئون سوم و کودتای او، از سیاست کناره گرفت. بیست سال نیز بفعال تبعید دور از کشور خود بسر برد. در ۱۸۷۰ بفرانسه بازگشت و در ۱۸۸۱ مرد، و هنگام مرگ «بزرگترین قهرمان قرن نوزدهم فرانسه» لقب گرفت. در تمام دنیا هوگو را یکی از بالاترین شخصیت های ادبی تاریخ جهان شمرده اند.

مهمترین آثار او عبارتند از: بینوایان؛ افسانه قرون؛ شرفیات؛ برگهای خزان؛ عقوبات؛ تتردام دویاری؛ هر نانی؛ کرومول؛ روی بلا؛ شاه تفریح میکند. در مجموعه چند هزار صفحه ای اشعار و ویکتور هوگو، بکرات از ایران بصورتهای

مختلف سخن رفته است ، و تصادفاً در « شرقیات » اوست که جز اشاره ای چند درباره ایران دیده نمیشود. دو قطعه از قطعات هوگو یکی بنام « آسیا » یا سیصدسرباز ، در شرح حمله خشایارشا بیونان ، و دیگری « آتین مانی » در تشریح فلسفه مانوی ، قطعاتی طولانی است و بقیه قطعات کم و بیش کوتاه است . برای اطلاع بیشتری درباره ایران و هوگو به مقدمه این کتاب رجوع شود .

گوتیه

Theophile Gauthier

توفیل گوتیه ، شاعر و منتقد قرن نوزدهم فرانسه (۱۷۸۲ - ۱۸۶۸) از شخصیت‌های برجسته رمانتیسیم بشمار میرود . دیوان معروف او Emaux et Camées از آثار زیبای ادبی قرن نوزدهم فرانسه است . رمانهای او نیز ، که از آن میان « کاپیتن فراکاس » و « رمان مومیایی » مشهورند ، از آثار ادبی درجه اولند . توفیل گوتیه نقاد ادبی بزرگی بود و کتاب او در نقد ادبی که Grottesques نام دارد در دوره خود شهرت بسیار یافت .

لکنت دولیل

Lecomte de Lisle

لکنت دولیل (۱۸۱۸ - ۱۸۹۴) موجد و رهبر مکتب ادبی معروف Parnasse که مکتب جمال پرستی و خوش آهنگی فوق العاده جملات و کلمات و عدم تجلی خود شاعر در اشعار اوست ، یکی از بزرگترین شعرای قرن نوزدهم فرانسه است . وی در جوانی به هندوستان و اندونزی سفر کرد و از این سفر خاطرات و احساساتی همراه آورد که بعدها مایه اصلی قسمت مهمی از شاهکارهای شعری پر آب و رنگ او شد . در مراجعت بفرانسه بتحصیل تاریخ و زبان یونانی پرداخت و « ایلیاد » هم را بفرانسه ترجمه کرد . در ۲۴ سالگی اولین اثرشاعرانه بزرگ خود را بنام Poèmes Antiques انتشار داد . دو سال بعد اثر دیگری بنام Poèmes et Poésies و هشت سال پس از آن سومین اثر شاعرانه معروف خویش را بنام Poèmes Barbares منتشر کرد . این سه مجموعه شعر ، او را باوج شهرت رسانید و در رأس مکتب ادبی « پاراناس » قرار داد که هردیا ، فرانسوا کوبه ، مالازمه ، ورلن ، سولی پرودم و غیره جزء آن بودند . پس از مرگ ویکتور هوگو وی بجانشینی او بعضویت آکادمی فرانسه انتخاب شد . شعر لکنت دولیل شعری است فوق العاده خوش آب و رنگ و خوش آهنگ

ولی پیچیده و پر اذریزه کاری و سجع و قافیه. قدرت صحنه سازی و تجسم مناظر و نقاشی رنگها و دوره ها و محیط های مختلف در نزد او تقریباً بحد کمال رسیده است. بسیاری از اشعار او مربوط بحوادث تاریخ گذشته جهان و قسمتی نیز مربوط به مشرق زمین است.

سه قطعه بسیار زیبای او، که مفضلترین آن داستان عجیب و شاعرانه « نورمحل » دختر ایرانی است که ملکه هندوستان شد در این جا ترجمه شده است. قطعه « گلپای اصقبان » از قطعات بسیار معروف اوست که توسط یکی از آهنگسازان بزرگ فرانسیسی بموسیقی درآمده است.

فرانسوا کوپه

François Coppée

کوپه، از اعضای برجسته مکتب ادبی « بارناس » بود، و بخلاف سایر شعرای بارناس که در اشعار خود به توده مردم و امور اجتماعی کاری نداشتند، خیلی با مردم عادی نزدیک بود. اوقات خود را غالباً در محلات فقیر نشین و کارخانه ها و کارگاه ها میگذرانید و احساساتی را که ازین راه در او پیدا میشد در اشعارش منعکس میکرد.

فرانسوا کوپه در ۱۸۴۲ در پاریس متولد شد و در ۱۹۰۲ در همان شهر وفات یافت. در ۱۸۸۴ بصورت فرهنگستان فرانسه درآمد. نخستین اثرشاعرانة مهم او « Le Reliquaire » در سال ۱۸۶۶ منتشر شد.

مهمین بیابنی کتابهای معروف Intimités، « اشعار مدرن »، « رهگذر »، دفتر قرمز، اولیویه، تبعیدی، داستانهای منظوم، آخر فصل، گفته های صمیمانه از طرف او انتشار یافت. پانزده اثر تئاتری کمدی یا درام و چندین رمان از او باقی مانده که تقریباً همه با موفقیت کامل مواجه شده اند. از ۱۸۸۵ تا ۱۸۹۳، مجموعه آثار ادبی او در ۱۰ جلد انتشار یافت. قطعه « دوگور » که در این کتاب نقل شده، از قطعات شاعرانه زیبای او بشمار میرود.

آنا تول فرانس

Anatole France

آنا تول فرانس (۱۸۴۴-۱۹۲۴)، بیش از آن در ایران مشهور است که احتیاج بمعرفی داشته باشد. وی را بسیاری از متعین ادب « پادشاه شرفرانسه » لقب داده اند، زیرا کمتر نویسنده ایست که از لحاظ قدرت ادبی و زیبایی و

خوش آهنگی جملات و عبارات و ذوق و ظرافت با او برابری کند. نوشته آنا تول فرانس را از بسیاری جهات با عالیترین شاهکارهای کلاسیک فرانسه همپایه دانسته اند.

این نویسنده بزرگ که پس از مرگ «گسل قریحه نژاد لاتین» لقبش دادند، در مدرسه بعنوان ضعف استعداد ادبی رد شد و معلومات خود را بطور خصوصی و از روی مطالعات شخصی آموخت.

زندگانی ادبی خویش را با شاعری آغاز کرد، و اولین اثر شاعرانه او در سال ۱۸۷۳ بنام اشعار طلایی *Poèmes dorés* منتشر شد. سه سال بعد يك اثر منظوم دیگر بنام *Noces Corinthiennes* انتشار داد، ولی پس از آن بکار نشر پرداخت و تا آخر عمر همین رشته را دنبال کرد. نخستین کتاب مشهور او موسوم بود به *Jocaste et le chat maigre* (۱۸۷۷) - دومین کتاب وی «جنایت سینوستر بونار» که از آکادمی فرانسه جایزه گرفت، او را ناگهان بشهرت رسانید. از آن پس بترتیب آثار متعددی از او انتشار یافت که بهترین آنها ازین قرارند: کتاب دوست من (۱۸۸۵)، حیات ادبی (مجموعه مقالات ادبی او در روزنامه *Temps* که از ۱۸۸۷ تا ۱۸۹۳ منتشر شد و در ۱۸۹۲ بصورت مجموعه ای مستقل در ۴ جلد انتشار یافت) - بالتازار (۱۸۸۹) - تانیس (۱۸۹۰) - جعبه صدفی (۱۸۹۲) - بریان پزی ملکه سبا (۱۸۹۳) - عقاید ژروم کوانیار (۱۸۹۳) - سوسن سرخ (۱۸۹۴) - روی سنک سفید (۱۹۰۵) - جزیره پنکونن ها (۱۹۰۸) - حصیان فرشتگان (۱۹۱۴) - خدایان تشنه اند (۱۹۱۷) - پیر کوچولو (۱۹۱۸).

در ۱۸۹۶ آنا تول فرانس بعضویت آکادمی فرانسه انتخاب شد، و در ۱۹۲۱ جایزه بین المللی نوبل را در رشته ادبیات گرفت. وقتی که مرد، نام او در سراسر جهان با احترام و علاقه فراوان یاد میشد.

قطعه شعرزیبا و لطیف او بنام «هسای» که از شاعرانه ترین و ظریفترین اشعاری است که تاکنون در ادبیات جهان راجع بایران سروده شده، از کتاب اشعار زرین او، فست موسوم به *Idylles et Légendes* نقل شده است.

ورلن

Paul Verlaine

پل ورلن (۱۸۴۴-۱۸۹۶) شاعر معروف نیمه دوم قرن نوزدهم فرانسه، یکی از شخصیت های جالب و عجیب ادبی است. وی آدمی بود سودانی، غالباً منحرف، حساس و دائم الخمر؛ از بسیاری

جهات به ادکارپو و بود لر شهاهت داشت و از بعضی جهات به هیچکس شهاهت نداشت . عمر نسبتاً کوتاه خودرا بیشتر در حرمان و پریشانی گذرانید . یکبار در بروکسل با دوست بسیار نزدیکش Rimbaud که خود شاعر بزرگی است بخاطر اینکه او قصد بازگشت فوری بفرانسه را نداشت بهم زد و ویرا باهمت تیرمجروح کرد و بزندان افتاد .

اما این شخص غیرعادی و مالیغولیانمی ، شاعر بزرگی بود و بسیاری از اشعاری که از او مانده از لحاظ ظرافت و ریزه کاری و بخصوص قدرت تجسم حالات و روحیات ، از شاهکارهای مسلم و کم نظیر است . دو مجموعه Sagesses و Fêtes Galantes او از آثار ادبی عالی قرن نوزدهم بشمار میروند . قطعه Crimen Amoris از کتاب بخردم ؛ و نقل شده است .

ژان لاهور

Jean Lahor

ژان لاهور (۱۸۴۰-۱۹۰۹) مانند لوکنت دولیل و فرانسوا کوبه ، از اعضای برجسته مکتب ادبی پارناس بود . او را « فیلسوف ترین » شاعر پارناس لقب داده اند ، زیرا وی به فلسفه هندو و ایرانی علاقه بسیار داشت و در این باره مطالعات زیاد نیز کرده بود .

معروفترین اثر شاعرانه وی ترجمه ایست بشعر فرانسه از رباعیات غزالی بنام Les Quatrains d'Al-Ghazali (۱۸۹۶) . دو اثر منظوم دیگر او که هر دو از لحاظ ادبی برجسته اند ، موسومند به Melancholia (۱۸۶۰) و Illusion (۱۸۸۸) .

اشعار ژان لاهور مثل غالب شعرای مکتب پارناس بر زنی و برق و خوش آهنگ و غالباً با افکار فلسفی مشرق زمین آم

هانری دورنییه

Henri de Régnier

هانری دورنییه (۱۸۶۴ - ۱۹۳۶) را « کامفرین » شاعر دوره معاصر فرانسه لقب داده اند . وی از طرفداران جدی مکتب « شعر آزاد » است ، ولی اشعار کلاسیک او نیز محکم و عالی است . چندین اثر شاعرانه او : « باذیهای روستایی و خدائی » ، مدال های رس . شهر آب ها ، صندلی بالدار . مثل رؤیا . آئینه ساعات ؛ همه از بهترین آثار ادبی نیمه اول قرن بیستم فرانسه اند . یکی

از متقدین ادب او را « ترکیب آراسته ای از آندره شنیه ، لکننت دولیل و سولی پرودم » دانسته است . زن او خانم ژرار دوویل ، دختر هردیسا شاعر معروف ، خود از شاعره های زبردست دوران معاصر محسوب میشود .

شعر هائری دورتیه شعری گاه « آزاد » و گاه منطبق با قوانین و مقررات جاری شعری است ، ولی در هر دو حال از لحاظ سادگی و استحکام ، صورتی دارد که بدان خاصیت « سهل و ممتنع » میبخشد . سه قطعه این کتاب از اثر معروف او Le Miroir des Heures نقل شده است .

تْرِیستان کلنگسور

Tristan Klingbor

« کلنگسور » نام مستعار یا « تخلص » لئون لکلر Léon Leclère شاعر معاصر فرانسوی است . وی در سال ۱۸۷۴ متولد شد و تحصیلات خود را بطور سطحی انجام داد ، ولی شخصا در رشته های مختلف ادبی و هنری : شعر ، نثر ، موسیقی و نقاشی ب مطالعه و کار پرداخت و موفقیت های بسیار تحصیل کرد . تقریباً بیست سال با مجلات مختلف و مهم ادبی همکاری کرد و خودش نیز يك مجله ادبی انتشار داد .

اولین مجموعه شعر او بتام Filles—Fleurs در ۱۸۹۵ منتشر شد . سپس مدتی در انتشار مجله معروف Vogue شرکت جست . در همین ضمن آثار نقاشی او در نمایشگاه های معروف نقاشی ب معرض نمایش گذاشته شد و بعضی از آنها جایزه برد .

بهترین آثار منظوم او عبارتند از : شهرزاد : Humoresques ؛
Divan ؛ Squelettes fleuries ؛ Valet de coeur ؛ Escarbille d'or ؛
چند کتاب نثر او : هنر و هنرمندان ، عشق و هنر ، شاردن ، سزان

ژروم و ژان تارو

Jérôme et Jean Tharaud

برادران « تارو » در ادبیات معاصر فرانسه بنام « برادران جدائی ناپذیر » معروفند . تقریباً تمام آثار نثر و نظم ایشان مشترکاً نوشته شده ، حتی مقالات عادی آنها نیز غالباً امضای مشترک هر دو برادر را دارد . در سفرهای متعدد افریقا و آسیا هر دو برادر همیشه باهم بوده اند ، و در سال ۱۳۱۹ شمسی نیز هر دو باهم با ایران سفر کردند و کتاب « پرس قدیم و ایران جدید » محصول این سفر آنهاست .

ژروم تارو در سال ۱۸۷۴ و ژان تارو در سال ۱۸۷۷ بدینا آمد .
 اثر ادبی مهم آنها بنام « دنگلی ، نویسنده نامی » در سال ۱۹۰۶ انتشار
 یافت و آنها را ناگهان مشهور کرد . از آن پس آثار بسیاری از آنها پیاپی منتشر
 شد که غالباً با دنیای اسلامی و عرب سر و کار دارد ، و مهمترین آنها عبارت
 است از : جشن عربی (۱۹۱۲) ، درسایه صلیب (۱۹۱۷) ، يك قلمرو خداوند
 (۱۹۲۰) ، مراکش در زیر نعلها (۱۹۲۱) ، بغداد (۱۹۲۳) ، سال آینده در بیت
 القدس (۱۹۲۴) . ژروم تارو اخیراً به عضویت آکادمی فرانسه انتخاب شد و سال
 گذشته درگذشت .

از این دو برادر سه کتاب شعر باقی مانده که از لحاظ ادبی چندان عالی نیست اشعار
 این مجموعه ، از معروفترین آنها بنام *Vers d'Almanach* نقل و ترجمه شده است .

گنتس دونوآی

Comtesse de Noailles

گنتس ماتیو دونوآی (نام اصلی او پرنسس آنا برانکوان) (۱۸۷۶ -
 ۱۹۳۳) زیبا ترین و پرهوس ترین شاعره تساریخ فرانسه و یکی از شخصیت های
 برجسته ادبیات معاصر این کشور است . شاید هیچ زنی تاکنون با این صراحت از
 « ناگفتنی های » زنان سخن ننکفته و اعترافاتی بدین وضوح و در عین حیا
 با این ظرافت ننکرده باشد .

در اشعار گنتس دونوآی که غالب آنها بسیار ظریف و خوش آهنگ
 و حتی بعضی از آنها در زمره اشعار عالی زبان فرانسه است ، همه جا حس خونگرمی
 و هیجان شدید و علاقه بعد اعلای استفاده از زندگی ، هم از خوبیها و بدیها ،
 هم از گذشته و آینده ، هم از شادی و غم آن نهفته است . بقول يك متقد ادبی ،
 شعر گنتس دونوآی سر تا پا روح و زندگی و حرارت است و عاشق پیشگی این
 خانم زیبا نیز یکی از مظاهر و نتایج همین حرارت درونی اوست .

گنتس دونوآی از شیفتگان ایران ، و بخصوص از عاشق سعدی بود ؛
 حتی این « عشق » او نیز جنبه معنوی صرف نداشت ، زیرا او از سعدی شیراز
 نیز مانند يك معشوق زنده یاد میگردد .

مهمترین آثار گنتس دونوآی عبارتند از : قلب ناشمردنی ، سایه ایسام ،
 خیرگی ها ، زندگان و مردگان ، نیروهای جاودانی ، شعر عشق ، افتخار رنج .
 « آخرین اشعار » او یکسال پس از مرگ وی انتشار یافت .

تئودور رناک

Théodore Reinach

تئودور رناک ، بیش از آنکه شاعر و ادیب باشد ، مورخ بود ، ولی آثار منظوم و منشور ادبی او نیز در جای خود از آثار با ارزش محسوب میشود . آثار تولد فرانس در شرح حالی که در کتاب *La vie Littéraire* خود از او نوشته ، وی را از شخصیت‌های برجسته ادب معاصر دانسته و مخصوصاً نامشنامه « مهرداد » او را یک شاهکار هنر و ذوق می‌شمارد .

تئودور رناک در ۱۸۷۵ متولد شد . از بدو تحصیل پیشرفته‌های درخشان کرد ، بطوریکه پی‌پی جوانز تحصیل گرفت . در بیست سالگی ترجمه *Hamlet* شکسپیر را به نظم و نثر فرانسه انتشار داد .

چند سال بعد اثری را که شاهکار او محسوب میشود ؛ بنام « تاریخ قوم اسرائیل از انقضای آن با امروز » منتشر کرد که مورد توجه بسیار قرار گرفت . « رناک » خیلی به یونان و شرق قدیم علاقه مند بود و در این باره مطالعات عمیق و کاملی کرد که یکی از نمونه های آن کتاب « سه کشور آسیای صغیر » و یکی دیگر بیس « مهرداد » است که نوقا ذکر آن رقت . درام « *Salamine* » که به شعر نوشته شده ، زاده همین توجه او به تاریخ شرق قدیم است . این بیس که نمونه هائی از آن در این کتاب نقل شده برای اولین بار در سال ۱۹۲۹ در پاریس چاپ شده است .

پل فور

Paul Fort

پل فور ، شاعر فرانسوی (متولد در ۱۸۷۲) از شعرای معروف معاصر این کشور است . مکتب ادبی وی بخصوص از لحاظ بیقیدی در بحر و وزن شعری که وی آنرا بصورت « فن » ظریفی در آورده است با سمبولیسم نزدیک است . پل فور هم شاعری زبردست و هم مردی دانشمند و متبحر است . بزرگترین اثر ادبی وی مجموعه ایست بنام *Ballades Françaises* ، که انتشار آن در سال ۱۸۹۷ شروع شده و تاکنون بیش از سی جلد آن منتشر شده است . در سال ۱۳۱۴ که جشن هزارمین سال تولد فردوسی در ایران و محافل ادبی جهان برقرار میشد ، پل فور نماینده شعرای فرانسه در مراسمی بود که بدین مناسبت در پاریس صورت گرفت ، و در آنجا قطعه شعر زیبایی بنام « قصیده‌ای بافتخار فردوسی » سرود که قسمت عمده آن در این کتاب نقل و ترجمه شده است .

پرنسس بیبسکو

Princesse Bibesco

پرنسس بیبسکو اصلاً از يك خاندان بزرگ رومانی است ، ولی زندگی او ، مخصوصاً حیات ادبی وی در فرانسه گذشته است و هنوز هم این خانم نویسنده ظریف و با ذوق ، ساکن پاریس است . نوشته های پرنسس بیبسکو از سالها پیش مورد توجه و علاقه خاص خوانندگان فراردارد و چندین اثر او ، منجمله « طوطی سبز » دارای شهرت بسیار است . یکی از زیبا ترین آثار این خانم موسوم است به هشت بهشت « Les Huit Paradis » که شرح سفر شاعرانه و دلپذیر او بایران ، و وصف رشت و قزوین و تهران و قم و کاشان و مخصوصاً اصفهان است ، و در آن وی علاقه شدید و پرستایشی نسبت به شعرای بزرگ ایران نشان داده است . قطعه زیبای « خیام » که در این کتاب ترجمه شده ، از همین اثر او نقل شده است .

پیرینوا

Pierre Bienoit

پیرینوا نویسنده معروف معاصر فرانسه ، بیشتر از آنکه شاعر باشد رمان نویس است . با اینکه سالهاست عضویت آکادمی فرانسه را دارد نمیتوان او را از لحاظ ادبی يك شخصیت درجه اول دانست ، و شاید لقب يك رمان نویس بزرگ برای او شایسته تر باشد . تقریباً همه رمانهای او با استقبال فراروان مواجه و بزبانهای مختلف ترجمه شده و بسیاری از آنها بصحنه سینما آمده اند . معروفترین آثار او عبارتند از : کونیکسمارك ، آتسلا تئید ، برای دون کارلوس ، خورشید نیمه شب ، خانم لبنان ، چاه یعقوب ، یرنده ویرانه ها ، ارومانکو . دو کتاب شعر بنام *Suppliantes* و *Diadumène* از او انتشار یافته که اشعار این مجموعه از کتاب دومی نقل شده است .

آرمان رنو

Armand Renaud

از لحاظ مقام ادبی ، آرمان رنو را نمیتوان بسا شعرای بزرگی از قبیل لکنت دولیل و وردن و کوبه و لاهورد ، سران مکتب پاراناس : برابر گذاشت . با این همه وی عضو این مکتب و اشعار او مورد توجه بود . البته شعرت و سه شاعر مکتب پاراناس ، همه از لحاظ مقام و شخصیت ادبی یکسان نبودند : و بین

آنها ممکن نبود همه از قماش لکننت باشند .
 زیباترین مجموعه شعری که از آرمان رنو باقی مانده موسوم است به
 شبهای ایران *Nuits Persanes* و شامل قطعات شاعرانه ایست که بسیاری از
 آنها بتقلید شعرای پارسی زبان با سبک غزل فارسی سروده شده . در مقدمه
 این کتاب خود شاعر تحقیق جامعی درباره شعر ایران کرده و مینویسد : شعر
 عرب و هندی و ترک با مرور زمان رو بزوال رفته ، اما شعر ایرانی همچنان درخشندگی
 و جلال خود را حفظ کرده است .

Louis Long

شاید بهتر بود که نام لویی لون در این مجموعه نیامده ، زیرا وی را شعری
 سرشناس ، که نامش قابل نقل در مجموعه ای باشد که کرنی وراسین و لامادتین و هوگو
 و لکننت دولیل در آنند ، نمیتوان دانست . ولی لویی لون اگر شاعر برجسته ای
 نیست ، ایران دوست برجسته ایست ، و این علاقه او بایران و مفاخر آن ، بدو
 حق میدهد که در جمع بزرگان ادب کشور خودش ، تا آنجا که پای ایران در میان
 است جایی ، هر قدر هم کوچک باشد داشته باشد .
 لویی لون چند سال در ایران بود و بکار تدریس در دانشگاه اشتغال داشت .
 در بازگشت از ایران دیوان شعری بنام *Flambeau d'Orient* انتشار داد
 که قطعات زیبایی درباره ایران داشت . چند سال پیش قطعاتی از این مجموعه را
 با قطعات جدیدی در آمیخت و اثری تازه بنام *De Téhéran à Syrius* انتشار
 داد . یک کتاب نثر نیز در معرفی ایران نوشته که با علاقه تنظیم شده است .

ژرمن بومون

Germaine Beaumont

خانم ژرمن بومون ، نویسنده و شاعره زیبای معاصر فرانسوی نیز ، از
 زمره ستایشگران حافظ و سعدی و خیام ایران است . این خانم را از نظر حماسیت
 و ظرافت خاصی که در آثار او است ، همبایه شاعره هس و زنان نویسنده
 معروف انگلیسی شمرده اند . معروفترین کتابهای او عبارتند از : دام (۱۹۳۰) ،
 « شب دراز » ۱۹۳۵ ، « بچه فردا » (۱۹۴۴) . کتاب اخیر تا کنون بگالب
 زبانهای اروپائی ترجمه شده است .

ژرمن بومون اصلاً نویسنده است ، ولی اشعار او نیز غالباً زیبا و
 مثل نوشته های وی لطیف و پر از ریزه کاری است . قطعه شعر « غرغره گلها »
 که تجلیل دلپذیری از سعدی و خیام ما بشمار میرود ، از تازه ترین اشعاری است که
 ازین خانم منتشر شده است .

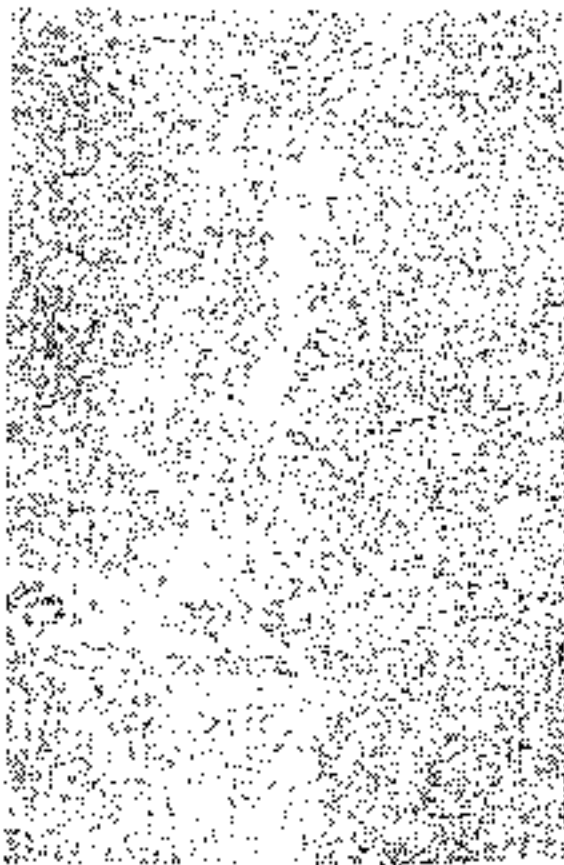

ژان دورنوی
(۱۶۰۹-۱۶۶۰)

بیر کرنی
(۱۶۰۶-۱۶۶۹)

بیک لاری آلوی
(۱۶۱۱-۱۶۷۱)

ژان دو کلائی تهن
(۱۶۱۱-۱۶۶۵)

فرا سو اولدر
(۱۶۹۵-۱۷۷۲)

د پراسس
(۱۶۳۹-۱۶۹۹)

آبرو سینه
(۱۷۹۵-۱۷۲۱)

راو راند
(۱۷۰۵-۱۷۰۵)